

चांदोबा

आई-मुलांचें मासिक

1st Oct. '80

50

प्रा. वि. भा. वि.

अर्जुनाने जयद्रथाला मारण्याची प्रतिज्ञा केलेली ऐकून भीम व द्रुपद भयभीत झाले. जयद्रथाची तर माळणूक उडाली. तो दुर्योधनाकडे घेऊन म्हणाला—“मला वाचवा, पांडव गूढ चेतल्याशिवाय राहणार नाहीत. उद्यांना दिवस मी रणांगणात येतच नाही.”

“तुं वीर अर्जुन इतका मितोल ? वरे, आम्ही आहोत ना सर्वजण तुझ्या पाठीशी !” दुर्योधनाने त्याला बरा भीर दिला.

“युद्धांत मारणाराला भीर गति मिळते. माहीत आहे ना !” द्रोणाने भीर दिला. अशा तऱ्हेने एकत्र जण जयद्रथाला भीर देत होता.

इकडे पांडवांच्या शिविरांत कृष्ण अर्जुनाला सांगत होता कीं तुं तुझ्या भावांना किंवा मला विचारून कां नाही प्रतिज्ञा

केलीस ? उद्यां कर्ण, कृप, अश्वत्थामा, सल्य, मुरीषन व द्रुपदेन गैरे मिळून जयद्रथाने रक्षण करणार आहेत. आ सर्वाना हारवल्या नंतरच तुला जयद्रथाला मारता येईल.

“कृष्णा, तू सर्वांची शक्ति एकवटली तरी ती माझ्या अपर्या एवढीचि होईल का ! मग एवढी चिंता कशाका ? द्रोणाचार्यांच्या समक्ष मी उद्यां जयद्रथाला मारतो.” अर्जुन म्हणाला.

झणगर बोधेहि स्तब्ध राहिले. नंतर अर्जुनच म्हणाला—“तुं माझ्या शिविरांत जाऊन सुभद्रा व उत्तरा यांचे सात्वत कर. त्यांना सांग की मी उद्यां त्या वीर जयद्रथाला यमसदनात पाठविणार आहे.”

अर्जुनाच्या इच्छेवरून कृष्ण सुसदेकडे गेला. ती शोकसागरांत बुडून दुःख करीत असली होती. तिला सात्वता देण्यासाठी

आलेल्या शिवाहि तिची वधा पाहून शोक करीत होत्या. कृष्णाच्याहि डोळ्यांत आसवे उनी राहिली. पण स्वतःला संभाळून तो सुभदेला म्हणाला—“जग तार्दे, अशी रडत बसलीस तर वरें नालेळ ! आपलें दुःख आवरून त्या उत्तरेला भीर दे. त्या विचारीवर तर आकाशच कोसळलें आहे. तुझ्याशिवाय तिला योग भीर देणार ! आम्हांला आरल्या मर्त्याच्याची जाणीव करत ठेऊन अमिनस्य स्वर्गाला निघून गेला. त्याला मारणाऱ्या जयद्रथाका उद्यां कृपांस्तापूर्वी यमसदनात पाठविण्याची अर्जुनानें प्रतिज्ञा केली आहे. तूं आपला शोक आवरून उत्तरेचें सात्वत कर.” असें सांगून कृष्ण आपल्या शिविरांत निघून गेला.

त्या दिवसां रात्री कृष्णाला झोप आली नाही. अर्जुनाची पतिज्ञा पूर्ण कशी होईल, तो विचार यारला करीत होता. शेवटी कांहीं तरी विचार करून त्यानें सारथ्याला सांगितले कीं उद्यां अर्जुनाच्या ऐवजी मी युद्ध करणार आहे. माझे युद्धाचे सर्व सामान, सर्व शस्त्रां, गदा, कौमोवकी, शक्ति, चक्र वगैरे सर्वें रथांत ठेऊन दे. रथाचा गरुडध्वज व छत्र नीट करून ठेव

आणि कवच शिरकाण घाळून माझा रथ बुद्धशरीर आण. मला घाई वसेल तर मी पांचजन्य वाजवीन त्याचा हथारा होतोच अणाचाहि दिव्य न लावतां रथ येऊन माझ्याकडे ये.

अर्जुनाने पतिज्ञा तर केली. पण ती पूर्ण कशी होणार ? त्यामुळे तो सुद्धां चिंतान्मात्र नुसता पडून राहिला होता. मरेंच त्याचा डोळा लागला आणि त्याला असे स्वप्न पडले—कोठून तरी कृष्ण अर्जुनाकडे गेला. अर्जुनाने मोठ्या आदराने त्याचे स्वागत केले आणि आपण जवळच हात

गुढे देकुन खाली मसला आणि शक्तीचे स्थान केले.

अर्जुनाला स्वमातंग दिसले की ते दोघे आकाश मार्गाने उचरेच्या रात्रने उडून जात आहेत. तेथे त्यांना हिमालय पर्वत दिसला. गंगानदी व नागा तऱ्हेचे वृक्ष दिसले. हे सर्व पार करून ते दोघे कैलासाला जाऊन पोहोचले. तेथे शिवपार्वती वसली होती. कृष्णार्जुनांनी त्यांना नमस्कार केला व शंकराची स्तुति केली.

शंकरानेहि कृष्णाचे व अर्जुनाचे स्वागत केले आणि म्हणाला—“जुम्ही दोघे नर-नारायण येण्याचे कारण मला समजले. पलीकडे त्या सरोवरांत मी आपली शस्त्रां देविलेला आहेत. तुम्ही जाऊन तो व्या-कृष्णार्जुन दोघेहि त्या सरोवराजवळ गेले व शस्त्रे घेण्यासाठी म्हणून पाण्यांत उतरले. पण त्यांत दोन मंडा सर्प अनलेले त्यांना दिसले. एक तृयाप्रमाणे तळपत होता तर दुसरा अर्धप्रमाणे ज्वाळा ओकीत होता. या दोघांनी क्षणभर डोळे मिटून शंकराचे ध्यान केले. काही वेळ हात जोडून स्तब्ध उभे राहिले. नंतर डोळे उघडून पाहतात तो त्यांना तेथे सापांच्या ऐवजी धनुष्यबाण

दिसले. ते नेऊन ते दोघे पुन्हा शंकराजवळ गेले.

शंकराचे ते धनुष्य घेतले. एक मंत्र म्हटला. त्याबरोबर काही तरी त्यांच्या पाठीमागून घेऊन त्या धनुष्यबाणांत शिरले. अर्जुनाने ते धनुष्य घेऊन त्याच्यावर बाण सडविण्याची रीति लक्षपूर्वक पाहिली. नंतर शंकराने म्हटलेला मंत्र पाठ केला.

एवढे झाल्यावर कृष्णार्जुनांनी धनुष्य बाण पुन्हा त्या सरोवरांत आणून ठेविले. परत जाऊन शंकराच्या नमस्कार केला आणि त्याचा निरोप घेऊन परतले.

स्वयं संघर्ष. अर्जुन जगा झाला आणि त्याला खरोखरच वाटे लागले की आपण काही तरी महत्कार्य संपवून आलो आहोत. त्याच्या चेहेऱ्यावर आनंद आणि देहात उत्साह दिसू लागला.

कृष्ण पाहते उठला आणि युधिष्ठिराच्या शिबिरांत गेला. त्या वेळी पांडवांच्या बाजूचे सर्व मोठमोठे राजे त्याला बेटण्यासाठी आले होते. कृष्णाचे आगमन होताच युधिष्ठिर त्याला म्हणाला—“अर्जुनाची प्रतिज्ञा पूर्ण करणे सर्वस्वी तुझ्यावरच अवलंबून आहे.”

“तू काही चिंता करू नकोस. अर्जुनाची प्रतिज्ञा कधी मिथ्या ठरेल का ?” असे सांगून कृष्णाने त्याला वीर दिला.

त्याच वेळी अर्जुन तेथे आला आणि त्याने त्याला रात्री पळलेले स्नान सांगितले. ते ऐकून सर्वांना आश्चर्य वाटले आणि आनंदही झाला.

त्यानंतर युद्धाची चर्चा झाली. त्यांत अर्जुन सात्वकीला म्हणाला—“सात्वकी, आजचे युद्ध पार महत्त्वाचे आहे. जयद्रथाचा वध करणे हे त्यांतील मुख्य काम आहे. पण माझे तुला असे सांगणे आहे की तू

तुला कशाची भीती राहाणार नाही. देव आळा तरी तुला मारू शकणार नाही.”

पांडव सेनेची व्यवस्था नकुलपुत्र शवाभीक व धृष्टकेतू यांच्याकडे होती. युद्ध सुरू झाले. अर्जुनाला सुरयातीपासूनच आपली प्रतिज्ञा पूर्ण करण्याचा उत्साह असल्याने तो स्वेषाने लढू लागला. तो झपाट्याने शकट व्याघ्रपंत गेला आणि यांत शिरणार तोम दुयोधनाचा भाऊ दुर्मर्षण एका मोठ्या राज-दळासह तेथे येऊन पोहोचला. त्याचा धुव्या उडवून तो पुढे जाणार पर्वतांत दुःश्वासन एक तुकटी वेजून घडकला. अर्जुनापुढे का असल्या तुकट्यांचा निभाव लागणार ! त्याने त्या तुकडीबरोबर दुःश्वासनाची अशी पाठ पुरवली की तो धून टोकून द्रोणाचार्याच्या पाठीशी जाऊन पडून बसला.

अर्जुन तेथपर्यंत गेला, तेथे द्रोणाच्या विनयाने नमस्कार करून म्हणाला—“गुरुदेव, मी आज जयद्रथाला मारण्याची प्रतिज्ञा केली आहे. ती पूर्ण होण्यासाठी मी आपल्या कुपेचा अभिलाषी आहे.”

“अरे पण माझा पराभव केल्या विना मग तो जवळपास वळून म्हणाला—“तू तू कसा पुढे जाऊ शकशील !” द्रोणाने माझ्या पाठीमागे सुमार अर्धाकोसावर रहा, विचारले.

गुरूचा इशारा होताच त्या दोघांचे युद्ध सुरू झाले. द्रोणापुढे अर्जुनाची काय कथा ! मारा दिवस युद्ध केले तरी तसंमर युद्धां अर्जुन पुढे जाऊ शकला नसता. तेव्हा द्रोणाने त्याचा रथ दुसऱ्या बाजूने बळवून पुढे नेला. म्हणाला—“येथेच केळ घाल-विण्यांत अर्थ नाही. आपले सध्या तिकडे पळीकडे आहे. तिकडे जावयाचे आहे.”

द्रोणाने तसाच अर्जुनाचा पाठलाग केला. आणि म्हणाला—“अरे माझ्याशी युद्ध करतां कातां मध्येच कोठे पळून वाळवाल !”

“गुरुवर्य ! आपला पराभव कोण करू शकणार ! आपली सदा कृपा वसावी. एवढीच अभिलाषा.” असे सांगून श्रीकृष्णाने मारगे वचिवरुचा शिवाय रथ पुढे काढून नेला.

अर्जुन गेला तो सरळ जयद्रथाच्या सैन्याकडे. त्याच्या बरोबर युधामन्यु आणि उत्तमौज हेहि होते. हा वीरांना तोच देण्यासाठी कृतधर्मा, जय, काम्पोज, क्षुतायु बगैरे आणावल्या सैन्यासह पुढे सरसावले. भयंकर मोठे युद्ध झाले. त्यांत द्रोण व अर्जुन दोघेहि झालात झाले. तरीहि अर्जुनाचे युद्ध चाखंब होते. पण तेहि

समाधान त्याला फार वेळ लागले नाही. युधामन्यु व उसमोजाला कृपाने असे अडवून धरले की ते रत्तीभर घुड्यां पुढे जाऊ शकले नाहीत. त्यामुळे एकट्या अर्जुनाचाच रथ पुढे पुढे जात होता. एकदा अर्जुन पण त्याच्या अंगात सहस्र वीरांचा पराक्रम. म्हणून त्याने खुन सैन्याचा धुव्वा उठविण्याचा सपाटा चालविला. त्या दिवसाचा अर्जुनाचा पराक्रम वर्णन करणे कठिण आहे. काश्मो- जाचा पुत्र सुदक्षिण, श्रुतायुध वगैरे जरेच वीर मारले गेले.

श्रुतायुध हा वरुण देवाचा पर्जावा नदी पासून झालेला मुलगा. वरुणाने त्याला एक गदा दिली होती. ती अजिंक्य असल्यामुळे तिच्या योगाने तो सर्वांना जिंकित असे. मल्लिक महाशक्तीला काही तरी तोंड पाहिलेच. तसा त्या गदेलाहि होता.

वरुणाने त्याला सांगितले होते की जर ते ही गदा युद्ध न करणाऱ्याला मारलीस तर ती उलट घेऊन तुझे डोकें उडवील. अर्जुनानेचर युद्ध करतांना चढलेल्या आवे- शांत श्रुतायुध ही गोष्ट पार विसरला आणि त्याने आपली गदा कृष्णावर फेंकली. त्याचा परिणाम व्हायचा तोच हाका. ती गदा कृष्णाला न जगता उलट घेऊन त्याच्याच डोक्यावर आदळली. अशा तऱ्हेने विचारा श्रुतायुध मरण पावला. कौरवांचा एक वीर स्वतःच्या हातीच वळी पडला.

त्या नेतर श्रुतायु, अश्रुतायु, त्याचे मुल्ये निरस्तायु आणि अम्बुष्ठ वगैरे वीर एका मागून एक अर्जुनाच्या नाणाने मारले गेले. जयद्रथाला मारण्यासाठी त्या दिवशी अर्जुनाने जे युद्ध केले ते खरोखर कर्णा- तीव आहे.

[१८]

[विजयपुराणावरून वेदवर्मा आणि धीरमल शोभी गंड पडली. दोघांनी मिळून एका घाटाने सर्वकैलाशीं सुट केले. फार मोठे शुद्ध झाले. सात वर्षेभूषे काही सैनिक वंशवर्माकडे येऊन मिळाले. उरलेल्या सैन्याला घेऊन सर्वकैलू एवढा भेजा. त्याचा धाडलाय करण्यासाठी वंशवर्माचे काही सैनिकांना पाठवून दिले. पुढे.....]

संघाकाळची वेळ होती. सूर्य अस्तास जात होता. अशा सुमारास सर्वकैलूचा पाठलाग करणाऱ्या सैनिकांपैकी दोघे जण वंशवर्माकडे आले आणि म्हणाले—“आम्हांला सर्वकैलूची सेवा कोठेच दिसली नाही. पण शत्रूच्या पावलांच्या खुणा मात्र स्पष्ट दिसत होत्या. त्यावरून असे वाटते की ते सर्वजण पश्चिमेच्या बाजूला वर काडीत गेले असावेत.

हे ऐकतांच वंशवर्मा धीरमलकडे वळून म्हणाला—“नव्य वाटते, सर्वकैलू माहिष्मती नगराच्या बाजूला न जातां कांठाच्या किड्याच्या बाजूला गेल्या सारखा वाटतो आहे.”

“आम्हांलाहि तसेच वाटते आहे.” धीरमल व सुबाहु बोबेहि म्हणाले. वंशवर्मा कोठे जावे ह्या विचारांत बसला, माहिष्मतीला की कांठाच्या किड्याच्या

बजूला? थोडा वेळ त्याने विचार केला आणि शेवटी निश्चय केला की कांशाच्या किड्याच्या बाजूला जाऊन सर्पकेंतूला मार करून मग परतणे.

चंद्रवर्माने तसे ठरवून सैन्यास कळविले की सर्व सैन्याने आगे झुक करणाऱ्यांशी सिद्ध होऊन यावे " थोड्याच वेळात सर्व सैन्य जमले आणि पुढील प्रवास सुरू झाला. चंद्रवर्माने सैन्य सर्पकेंतूच्या सैन्याचा सुगावा काढीत काढीत चालले होते.

सर्पकेंतूचे सैन्य डोंगर, जंगल, रान सर्व पार करून एका मोठ्या नदी कांडापथेत

गेले होते, हे पायाच्या खुणावरून स्पष्ट दिसत होते. परंतु पुढे ते कोठे गेले असावे हे कळण्यास काही मार्ग नव्हता.

चंद्रवर्मा पांढऱ्याच्या खुणांच्या रोखाने बघीपर्यंत गेला. पुढे त्या सैन्याने प्रवाही मोठी नदी कांशी पार केली असेल? म्हणून आश्चर्य करू लागला.

नदीच्या अफाट पात्राकडे पाहता चंद्रवर्मा उभा होता. एकाएकी त्याला जवळच सांपाचा कुत्कार ऐकू आला. आवाजाच्या दिशेने त्याने दळून पाहिले तोच एक फार मोठा तीन तोंडांचा साप घडामकन झाडावरून खाली पडला. सर्पाची माळण उडाली. चंद्रवर्मा देखील चार पावले मार्ग सरला. पाहता पाहता त्या सांपाचा गाणूष झाला व तो 'चंद्रवर्मा' अशा हांका मारीत त्याच्याकडे धांवत आला. चंद्रवर्माने पुढे होऊन राहिले. तो कालकेतु होता. चंद्रवर्माने त्याला बोळवले. "हां! कालकेतु!" असे म्हणत त्याने कौतुकाने त्याचा हात धरून खांबावर बांध मारली.

"चंद्रवर्मा मूं मला कोळखलेस याबद्दल मला फार आनंद झाला. तुमचा झत्रु सर्पकेंतु थोड्या वेळापूर्वीच नदी पार करून गेला. तो

थवा होण्या व पडावेत वसून गेला ते पडाच व होव्या मी बघा किनाऱ्यावर आणून ठेविल्या आहेत. त्या साडासाडी." असे सांगून तो चंद्रवर्माचा हात धरून त्याला तिकडे नेऊ लागला. तो म्हणाला—"मी तुझ्या रूपेमुळे मनुष्य झालो. कणाकिनिया मरून फार दिवस शाले. मरताना तो वर्तमान भूत-मविषय दाखविणारा गोल आणि ती माणसाची कवटी तिथे मला दिली. म्हणूनच तुमच्यावर आलेल्या संकटाची मला कल्पना आली. मी तुम्हांला मदत करण्यासाठीच धांवत धांवत येथे आलो. आपण पाहू या की आपला झत्रु सर्पकेंतु कोठे जसेल तो?"

कालकेतुने झाडाच्या आड ठेवलेला गोल काढून घेतला आणि कवटीला स्पर्श केला. त्यावेळीच त्या गोलात त्यांना काहीतरी चिन्ह आणले.

त्या गोलात त्यांनी पाहिले तो त्यांना दिसले की कांशाचा किडा सूर्यकिर्णांनी तळपत आहे. किड्याच्या तटाचा उच्चार दखावा उघडा असून काही छिपावी तेथे पाहारा देऊ आहेत. किड्यांत जागोजागी पडलेल्या इमारतीचे चवतरे आहेत. तेथे सर्पकेंतूचे सैनिक दिडून फिरून रसने गोळा

करीत आहेत. "राहिले?" कालकेतु म्हणाला.

असे म्हणतात की कांशाच्या किड्याचा तट समुद्राला लागून आहे, पण वास्तविक तसे दिसत नाही. अगदी समुद्रातीला तो तटा होता. पण झुमारे झमर वर्षापूर्वी एकदा समुद्र पार झुकला आणि त्याच्या गरनचुंबी ल्यादींनी तो किडा पाण्यात बुडून गेला. नेतर हळू हळू समुद्र मार्गे हटत गेला आणि इतका तटला की आता तो किडा समुद्रापासून एक कोन अंतरावर आहे. आपण जर किड्याला वेढा घालवयाचे

म्हणजे तर काही अशक्य नाही." फाल्गुने लुचविले.

फाल्गुने कल्पना सांगी पडली. लोच त्या होऊ व पडावाच्या मदतीने त्यांनी आपले सैन्य नदीवर नेले.

फाल्गुने एका मोठ्यावर असून सैन्याच्या पुढे पुढे चालला होता आणि सारे सैन्य त्याच्या पाठोपाठ चालले होते. सर्व सैन्य वायुयुतीने मार्ग कापीत चालले होते. सुमारे नासबर चालण्यावर रवाना कोशाच्या

विजयाच्या उंच उंच भिंती दिशू लागल्या. फाल्गुने त्या सर्वांना घेऊन विजयाच्या

उत्तरेकडील दरवाजाकडे गेला. एव जवळ गेल्यावर दरवाजा तो बंद असल्याचे त्यांना आढळून आले.

चंद्रवर्मा, सुबाहु व सेनापति धीरमलाय घेऊन दरवाजाच्या अगदी जवळ गेला आणि पाहिले. परंतु किल्याचे दरवाजे चांगले मजबूत असल्याचे त्यांच्या नेत्रांस पडले. आता हे दरवाजे तोडून आत कसे जावयाचे? चंद्रवर्माला प्रश्न पडला.

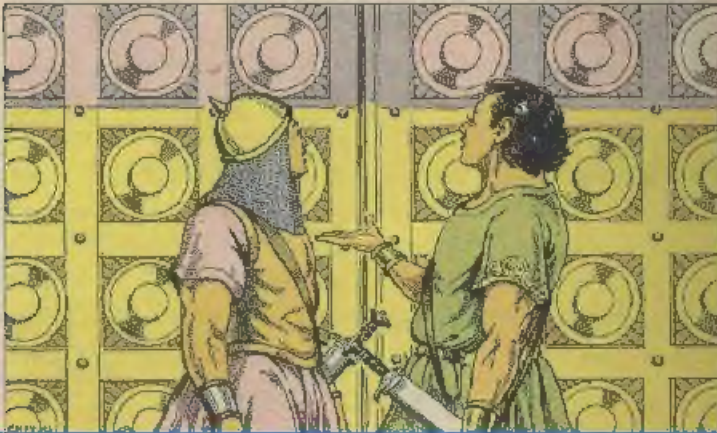
किल्याच्या भिंतीवर कोणी मोठे अस्त्राचा आवाज त्यांना ऐकू आला. म्हणून त्यांनी वर पाहिले, तर सर्पकने

आपल्या सैनिकांच्या मदतीने पोली, टोपल्या वगैरे भरभरून उतरावर बघवीत असल्याचे त्यांना दिसले.

सर्पकने चंद्रवर्माचे सैन्य पाहिले. थोडा विचार केला. नेतर चंद्रवर्माच्या सैनिकांना म्हणाला—“हो पहा, आमच्या जवळ ही सर्पकनेची पोली, टोपल्या, पिश्या भरलेल्या दिसत आहेत ना! त्या सर्व हिच्या-माणकांनी आणि सोन्या चांदीने भरलेल्या आहेत. चंद्रवर्माला सोडून देऊन जे कोणी माझ्या बाजूला येतील त्यांना मी एवढेच सोने तुझ्यावर विश्वास ठेवून दरवाजा उघडाय आणि मोती देईन. पहा, जशाची जशाची

येण्याची इच्छा असेल त्यांच्यासाठी दरवाजा उघडवितो.”

त्यांचा विश्वास बसावा म्हणून सर्पकनेने दोन तीन फोती हिरे माणके चंद्रवर्माच्या सैन्यावर उधळली. ती बेंचण्यासाठी सैनिकांत पसंती पुरवली सुरू आली. आता प्रश्न जरा पेक्षा जा गेजार हे थोडेसून चंद्रवर्मा सुबाहुच्या म्हणाला—“तू आपल्या वीरपूरच्या सैनिकांना घेऊन जा व सर्पकनेच्या पक्षात मिळाल्याचे सांग कर व दरवाजा उघडावयास सांग. त्याने तुझ्यावर विश्वास ठेवून दरवाजा उघडाय वी वीरपूर वाकी सैन्य घेऊन तुझ्या पाठोपाठ

आंत विरल. तेथे आरण शात्रु, सैन्याचा नाश करू."

सर्पकेतूची घोषणा ऐकूनच जसे काही सुबाहु आपल्या सैन्याकडे पळाला आपले सैन्य एका बाजूला नेऊन त्यांच्याजो काही तरी संरक्षण केली व तेथून एकाएकी "सर्पकेतू महाराज को जय" असे ओरडत तो दरवाऱ्याकडे पांशला. काही सैनिका ब्रथ-जयकार करीत त्याच्या पाठीपाठ निघले. एक दोन तुकड्यांनी जणू त्यांच्याशी बुद्ध करण्याचे नाटक केले. हे सर्व पाहून सर्पकेतूला धरं बघले. आपले कान सोळा

आणे कसे झाले असे वाटून त्याला आनंद झाला आणि त्याने पाहारेकऱ्यांना दरवाजा उघडण्याची आज्ञा दिली. त्याने विचार केला "आतां तो सैन्य बळावर शत्रूपाशी चंद्रवर्माला नावशेष करतं येईल."

सर्पकेतूची आज्ञा मिळताच सर्पकेतूच्या लष्करांनी पळव्याचे दार उघडले. सुबाहु आपले सैन्य घेऊन आत गेला. त्याच्या पाठीपाठ घोरकड व चंद्रवर्मा मुद्दाम आपापली सेना घेऊन आत घुसले. आत घुसताच चंद्रवर्माच्या सैन्याने सर्पकेतूच्या सैन्याची वाळ करण्यास आरंभ केला. सुबाहुच्या व भीमल्लाच्या सैन्यानेही सर्पकेतूच्या सैन्यावर हल्ला केला. एक क्षणाशीत परिस्थिति बदलली. सर्पकेतूचे सैन्य किंकरांचे विवृद्ध होऊन सैरायैरां पळू लागले.

आपण चांगलेच कैसले असे पाहून सर्पकेतूचा जळकळाट झाला. त्याने आपल्या तटाकरील सैन्याच्या मदतीने शत्रूवर दगाडफेक करण्यास सुरुवात केली. हे पाहून चंद्रवर्मा सुबाहुला म्हणाला—"सर्पकेतूला जिवंत पकडतां आले तर पडा. नाही तर त्याला सरळ तळवारीचे पाणी दाखीव."

सुबाहु काही बेमिकीना घेऊन किड्याच्या मिती अवल गेला आणि मितीच्या पट्टीक

भागातून हलू वलू चढत तळावर चढला. पण सर्पकेतूच्या लढांना पाहून सुबाहुने नाराज केला की वाला जिवंत पकडने साध्य नाही. इतक्यांत सर्पकेतू उन्मत्त हवीपमाणे सुबाहुच्या सैन्यावर लुटून पडला.

त्याचा तो पराक्रम पाहून चंद्रवर्माने सैन्य सैरायैरां पळू लागले. विनायगात चंद्रवर्माला कालकेतूची आरोली पेंडू आली—

"चंद्रवर्मा सर्पकेतूचे आम्हात स्वीकार करण्याची शक्ति या कालकेतूत आहे. तू निश्चित रहा. पाहातो हो कसा मादक हातातून निपटून जातो. तो स्वतःचा कडेकोट करून वेगघाच्या स्वरुपांत आहे. पण त्याला जिवंत पकडण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे."

कालकेतूचा आवाज ओळखून सर्पकेतू तिकडे वळला. कालकेतूने त्याच्या तळवारीचा वार बुचबुन करून त्याच्यावर वार करीत म्हटले—"सर्पकेतू, आतां तू कालकेतूसमोर उभा आहेस हे शिष्टकं नकोच. कालकेतू म्हणजे तीन फडांचा नाग 'समजलास....!!' असे म्हणत त्याने एकदम आपले रूप बदलले. सर्पकेतूला समोर एक तीन फडांचा नाग दिसला. सर्पकेतू बागे सरळ लागला

आणि किड्याच्या मितीखेत येऊन पोचला. मार्गे पळण्यास मार्गे लसण्यामुळे शेवटी तो खाली मंदकांत पडला. चंद्रवर्मा व भीमल्ला त्याच्याजवळ धांवत गेले. पण ते पोचण्या-पूर्वीच सर्पकेतूची हल्लोकाची घाचा संपली होती. सर्पकेतूचे सर्व सैनिक चंद्रवर्माला शरण गेले.

कालकेतूने चंद्रवर्माजवळ विनंति केली की जसे म्हणत त्याने एकदम आपले रूप बदलले. सर्पकेतूला समोर एक तीन फडांचा नाग दिसला. सर्पकेतू बागे सरळ लागला

चांदोबा

चांदोबा

ती राज कोट्याच्या किड्यांठर काढली. त्याच्याजवळ विनंति केली. परंतु चंद्रवर्माने उज्जळल्यावर त्याला किड्यांत जितके धन त्यांना सांगितले की यशोवर्धन महाराजांना मिळाले तें बरोबर घेऊन तो रुद्रपुगकडे निघाला.

दोन तीन दिवस प्रवास केल्यावर तो माहिष्मती नगराजतीकच्या रानांत रुद्रपुगांस येऊन पोचला. तेथील नागरिकांकडून त्याला कळले की शिवसिंहाने वान-प्रस्थाश्रम ग्रहण केला आहे. चंद्रवर्माने शिवसिंहाचा मुलगा देवल याच्या राज्याभित्त मोठ्या धाटापाटाने करून त्याला गादीवर बसविले.

चंद्रवर्मा माहिष्मती नगरीहून येऊन जंतरापर्यंत पोचला असेल त्यापूर्वीच नागरिकांना रुपकेतुल्या मुखूची बातमी कळली होती. म्हणून ते संगल्यार्ये येऊन चंद्रवर्माच्या स्वागतासाठी सामोरे आले व त्यांना माहिष्मतीचा चक्रवर्ती राजा होण्याची त्यांची प्रजा मुखी झाली. [राष्ट्र संपूर्ण]

नांदा सौख्य भरे

काशी जवळ एका गांवांत एक शेतकरी राहात असे. त्याचे नांव जनार्दन. त्याच्या जवळ एक लहानसे घर व अर्धा बिघा जमीन होती. त्यांत माजीपाला लावून जें उत्पन्न तिवेल त्याच्यावर तो आपला चरितार्थ चालवीत असे. त्याला सात मुली होत्या. त्या सर्वांचे पालन पोषण तो मोठ्या प्रेमाने करित असे. मुली मोठ्या होऊ लागल्या तशी त्याला हळू हळू काळजी वाहू लागली की त्या मुलांच्या लग्नासाठी हुंडा कोटून थापचा आणि महातारणी आपल्याला आधार कोणाचा ? ह्या चिमण्या काय ? भुरंरे दिशी उठून जातीळ, मग आपल्याजवळ कोण ? सात मुली आहेत ह्या गोष्टीची त्याला कधी काळजी वाटली नाहीं.

एकदा त्याने आपल्या शेतांत कांदे काढले. पीक आल्यावर ते विकण्यासाठी

तो काशीस गेला. तेथे वेशीकरच त्याला त्याचा नातमित्र विश्वनाथ भेटला. दोघांना परस्परांची विचारपूस केली. विश्वनाथने सांगितले की मी व्यापार करित असून त्यांत मला पुष्कळ पैसा मिळतो. मी एक मोठे घर मुळां विकत घेतले आहे.

जनार्दन म्हणाला—“ मी बाबा शेतकरीच आहे. मला सात लेकरे आहेत. तीन मुलगे व चार मुली.” आपल्याला मुलगा नाहीं हे सांगण्यास त्याला जरा संकोच वाटला.

हे ऐकतांच विश्वनाथ म्हणाला—“ बायबान आहेत बोवा. मग मला थोडी मदत कर. माहा पाकटा मुलगा नुकताच आजारांतून उठला आहे. त्याच्या बरोबर राहण्यासाठी कोणी विवस तुझ्या एका मुलाला

पाठव. अरे आपण जसे दोस्त तशी त्यांची काबळे. पीक आल्यावर ते विकण्यासाठी

मोठ्या साही मुली आपले केस कापून मुलाचा वेप वेण्यास तयार झाल्या नाहीत. त्या म्हणाल्या—“मुलीने केस कापणे हे अशुभ मानतात. आम्ही काही ते करणार नाही.”

मुलीचे म्हणणे खरे होते. म्हणून बाप सुद्धा पुढे काही बोलू शकला नाही.

सर्वात पाचवी मुलगी जुगसुणीत होती ती आपल्या बहिऱ्या म्हणाली—“नाम तुम्ही आमच्यासाठी प्रबदे करून देता. आमच्या हौशी पुरवितो. त्याच्या बदल आम्ही सुद्धा काय देऊ शकणार ? म्हणून मी तुम्ही सांगाऊ ते ऐकण्यास तयार आहे.”

बापाच्या इच्छेप्रमाणे शशीने आपले केस कापून मुलाचा वीसास केला. पायांत वाहणा व हातांत काडी घेऊन विश्वाध याच्या घरा गेली.

विश्वनाथ मोठा खायारी होता. त्याचे घर एकावा रानवाड्यासारखे होते. शशीला पाहून विश्वनाथाका फार आनंद झाला. त्याने आपल्या सर्वात भाऊला मुलाला गोळावून त्याच्या घरावर शशीला पाठविले.

सुदर्शन मुकताच आजारातून बटला असल्याने फार अशक्त झाला होता. शशी त्याची छान सेवा करीत होती. तिच्या प्रेमळ

सेवेमुळे सुदर्शन फार लवकर खूपारत चावला. शशीला पाहिल्यापासून त्याला वाटे ही मुलगी आहे. तुमचा मुलाचा वेप वेऊन तेथे आली आहे. नसमता परिचय वाढत गेला तबतसा सुदर्शनचा संदेह दड होत चालला आणि हवे, हवे शशीविषयी त्याच्या मनात प्रेम वाटू लागली. त्या नवीन रोमाने त्याची प्रकृति पुन्हा चिचवू लागली.

त्याच्या आईने पाहिले की सुदर्शन अशक्त होऊ लागला आहे. तिने त्याला विचारले, तो म्हणाला—“आई ! शशी कोण माहे जले तुला वाटते ? माझे छान मत आहे की ती मुलगी आहे आणि मला तिच्याविषयी प्रेम वाटू लागले आहे. पण ती मुलाच्या वेपात असल्यामुळे माझे प्रेम मी तिच्या पुढे स्पष्टपणे व्यक्त करू शकत नाही. सामुळे मला फार वाईट वाटते. तूच काही तरी सांगून मार्ग काढ.”

“एवढेच ना ! अरे त्याला सोपा उपाय आहे. असे कर, उद्यां तू तिला घेऊन शिकारीला जा. तिला नाठाळ घोडा दे. जर खरोखरच ती मुलगी असेल तर ती त्यावर बसू शकणार नाही आणि शिकारीसाठी अनुपयोग्य दे. तोही ती मुलगी असेल

तर नीटपणे बसू शकणार नाही. त्यात तिची परीक्षा होईल आणि मग खरी गोष्ट बाहेर पडेल.” आईने सांगितले.

सुदर्शन आईच्या सांगण्याप्रमाणे दुसरे दिवशी शशीला नेऊन शिकारीला निघाला. तिच्या हातात अनुप्यबाण देऊन रक नाठाळ घोडा दिला. शशीने त्याच्यावर एकाद्या कवलेल्या स्वामप्रमाणे स्वारी केली आणि शिताफीने घोडा दौडविला. शिकारीत सुद्धा तिने आपले फौशफ्य वाखविले. सुदर्शन चकित झाला. घरी आल्यावर त्याने आपल्या आईला तिचे कसब सांगितले. “अरे मग

खरोखरच मुलगा असेल नाही. छुछा जगिचव भाप होत असंल." आई म्हणाली.

"नाहीं ग आई. ही नक्षीच मुलगी आहे आणि तिने सै स्वारी शिकारीने कौशल्य पाहून माझे येम जास्तच दड होऊ लागले आहे." सुदर्शन म्हणाला.

"आतां हुसण्या तऱ्हेने तिची परीक्षा करूया. छळां तिला माझे दागिने दाखविण्यासाठीं वेळून ये. नव पुढे मी पाहीन." आईने मुचविले

दुसरे दिवशी सुदर्शन शशीला म्हणाला - "बल छशी, जाणू दागिनाची खोली असेच त्यांना वाटले.

चांदोखा

आवळ. कालच मला आई म्हणाली होती." दोघे खोली आवगण्यास गेले

आठवता आवरता सुदर्शनाने छ.ईची दागिनाची पेटी उघडून शशीला दाखवली ते छिंर माती. माणके पाहून शशी थक झाली ती ते निखळून पाहू लागली ही संधि पाहून सुदर्शनला त्या-या आईने बोलाविलं. दागिने तसेच शशीजवळ सोडून तो निघून गेला

शशीने एकडं तिकडं पाहिल जवळ कोणी नाहीं असे पाहून ती एक एक दागिना घेऊन निरगुन पाही. अंगावर घाली आणि काढून देवी सुदर्शन व त्याची आई हे सर्व पहवाच्या काढून पाहून होती मध्येच शशीला काढं नगी बाहेर लागल्याचा भास झाला. तिने भग्नर घाबरेले सर्व दागिने काढून देविले तिला वाटले आपल्याला छ लोकांनी पाहिले असाय. म्हणून ती तेथून ती बिघाली ती सरळ आपल्या घरी निघून गेली

सुदर्शन व त्याच्या आईने खोलीन येउन पाहिले तर त्यांना तेथे छशी विराळी नाहीं त्यांनी तिचा शोध केला पण ती कोठे दिसली नाहीं शेवटी ती चर गेली असेल असेच त्यांना वाटले.

"तू जे जे जनाईनावांच्या घरी गेलास तेच तुला छशी तिच्या खऱ्या रूपांत दिसेल. जा, तथे जाऊन त्यांना सर्व सांग आणि म्हणावे मी तिच्यास लय करावे म्हणता. मला वागने ने काही नाहीं म्हणणार वार्हान " आईने सांगितले

सुदर्शन जनाईनाकडे गेला त्यावेळां तो आपल्या घराच्या सोप्यावर काय करावे या विचारात बसला होता

"तुमचा मुसगा घरात काणाला मागिन त्या शिवाय मित्रून आला आहे माझे आच्यायां येहे काम आहे म्हणून भेटाव्याचे

आहे मला त्याला. बोहे बोलवा त्याला " सुदर्शन म्हणाला.

"वैस बोलवतो." असे सांगून नवार्दब राव थांत गेले. पण तोपर्यंत तिने पुरुष जेप टाकून आपले नेहमीचे कपडे दागिने घातले होते. सुदर्शन आलेला कळतांच तिने पुन्हां आपले सर्व दागिने उतरविले, मुलाचे कपडे घडविले आणि बाहेर आली. तिला पाहून सुदर्शन मोठ्याने हसला. पुढे जाऊन तिचे कान आपल्या हाताने कापले. "आतां ठीक झाल. तू आपली कुडी काढावची जिसरलीस की ? किती लपवलीक आपल्याला.

मी केव्हाच ओळखले होते. बळ आल्याची घरी मी तुझ्याशी काळ करण्याचे उत्प्रेतव असलो आहे." सुदर्शन म्हणाला.

"तू आलास पण तुझे वडील कधीही होत नाहीत का झाला ?" जनार्दनने विचारले "तुम्हाला नका आणि विचारा भाव्या वडिलांना." सुदर्शन म्हणाला.

सुदर्शन जशीला व तिच्या वडिलांना येऊन आपल्या घरी आला.

विश्वनाथरावांच्या कानावर सर्व प्रकार पोहोचला. तरीपण जनार्दनरावांच्या तोंडून सर्व प्रकार ऐकल्यावर ते म्हणाले—“तुम्ही मुलगी माझ्या घरात आली तर मला आनंदच आहे. पण मी तुला तुझ्या मुलाला पाठव म्हणून सांगितले असतां तू मुलीला का पाठविलेस ?”

जनार्दनराव सजील झाले. मान खाली पाडला ते म्हणाले “मुलगा जमतार

धाडपिला असता ! काच मरणात, संसरी गाष्ट मागणे मला बरे वाटले तेव्हा तुला जमे लागू मुलगे आहेत तथा मला मात मुली आहेत ते साहाय्यी मला तेव्हा लाज वाटली म्हणून लोटे सांगून वेळ मरून नेण्याचा प्रयत्न केला पण तो अगादीच आला !

जनार्दनरावांच्या पाठीवर धाव मारून विश्वनाथराव म्हणाले वा क र च छ न . मय मुक्तय काय तुझ्या भाली सुनी माझ्या घरी येऊन येतो.”

पुढे थोड्याच दिवसांत विश्वनाथरावांनी आपल्या साती मुलांचा विवाह जनार्दनरावांच्या साती मुलीशी लावून दिला रघु समारंभ मोठ्या थाटाने पार पडला त्या दोघां मित्रांनी आपल्या मुलांना प्रगट आशीर्वाद दिला

“बाव ! सौभाग्ये !”

होव न रामपुरांच प्रख्यात पेढी चावक, खांना छेपे चावु खुर्चातान

हा मजतां आलो मया काढव

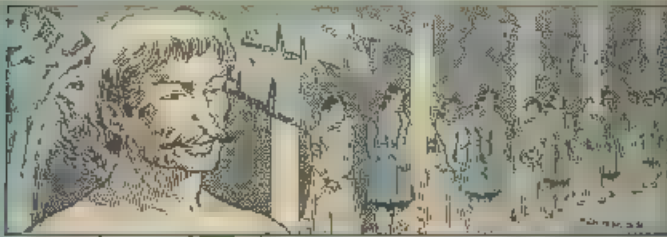

थी नश्ये एक ज्ञापनात अगोरा एक = न्यायवेवरा या

हे म्हणे मजतार ! क्षण वे दिक किती मला वेचवत होत. एवढे प्रदी येत नाही लागता.

चित्रकार : प्रस. श्रीकरनारायण

चारुदत्त

पूर्वे काळातील मोठे आहे. लष्करातील नगर व्यापारासाठी फार प्रसिद्ध होतं. त्याच नगरात एक शास्त्रज्ञ राहात होता. त्याचें नांव चारुदत्त. तो फार उदार आणि भावुक होता. त्याच्याजवळ कोणी काही मागितलें तर तो कधी त्याला विनम्र पाठवीत तसे आणि म्हणूनच काही जिवसांनी तो अगदी गरीब झाला.

त्या गावांत एक वसंतमेला नांवाची एक सुंदर नर्तकी होती. एकदां नगरांत काम देवाना उत्साह चालला असता वसंतमेलेची दृष्टि चारुदत्तावर पडली. त्याच्या चेहेऱ्या वरील ते पदध्याचें तेज पाहून ती त्याच्यावर मोहून आली. वसंतमेलेला पाहून व रुद्राचें मन देखील तिच्यावर पडलें. अण शेरांना परमप्राच्या प्रमाधंय्यां कल्पना नव्हती.

एकदां वसंतमेला रात्री उत्सव संपल्यावर री परत येत होती एका गल्लींतून जात

जततां राजाचा मेहुणा शकार यात तिला पाहिलें आणि तिचा वाटलाग केला. नुसले व दुष्ट होता शकार कसे तरी करून त्याच्या दृष्टीतून सुटावें म्हणून वसंतसेना जवळच असलेल्या एका बराच्या द गंतून आत शिरली.

वापारयोग यत्ना कां ते घर व रत्नायेंच निघाले, त्यावेळीं नुकतीच थडूला पट्टीची पुत्रा संघून तो बसला होता आणि पुत्रा कथ्य साठी आलेल्या आपल्या मैत्रेय नावाच्या मित्राला आपली तारी गडनिका हिच्या वगेवर जाऊन दीप दिमर्जन करून येथ्यास सांगत होता.

त्या तेंपाना येनांचा पाहून वसंतसेनेला वाटले कीं आतां दोघे आपल्याला आरहुन निचारणार आणि बाहेर शकाराला आपला सुगावा लागणार. म्हणून तिनें

मैत्रेयाच्या हातांतील विवा आपल्या पदरांत माळवून टाकिला. तद्वा कान्यातें गीरा असें वाटून पुन्हा लावण्यासाठीं तीं आन गीरा तीं पक्षेव रत्नायेंचा रस्त्यात उभी राहिली. शकार वसंतसेनेला शोधवच हाता रत्नायेंचा पाहून शकाराला वाटले कीं ती वसंतसेनाच अभावी. म्हणून त्यानें तिचा हात धरला. तिनें जोरात शकाराला लाथ मारली व मैत्रेयाला हाक लागली. 'काळ झाले म्हणून तो दिवा घेऊन आला. तेजां शकाराला आपली चुक समजली. या श्रेयें बरून तो मैत्रेयाला म्हणला वसंतसेना नांवाची एक नर्तकी घरेचसे हागिने घेऊन चारुदत्ताच्या घरांत शिरलेल आहे. तिला उद्यायेंत जर माझ्या स्वाधीन केले तद्वांत नर पहा शुद्धाच उडवीस एकेकाच्य.' "

'कसे काय ?' असें म्हणून मैत्रेयानें त्याच्या नांशवर द्विधाचा उजेड राखला. शकार मुकाश्यानें तेथून पसार झाला. वसंतसेनेला आन आलेली पाहून शकार वलाला वाटलें रत्नायेंचाच आहे. म्हणून तो तिला म्हणाला "झालें दीप दिमर्जन ठीक. अरे हे आंत नेऊन देव." असें म्हणत त्यानें

आपले उपरणे काढून तिच्या हातांत दिले ती नेथेंच उभी राहिली, तें पाहून चारुदत्त म्हणाला 'कमला विचार कोत आहेस ?' एवढ्यांत बाहेरून मैत्रेय व रत्निका आन आली. मैत्रेय म्हणाला "शकाराने तुला सागावयाम सांगितले आहे कीं वसंतसेना आपल्या घरांत आली आहे. तिचा जर तूं त्याच्या स्वाधीन केले नाह्यास तर तो तुझे होई. उडवणार आहे."

मैत्रेयाचे बोलणे ऐकताच वसंतसेना व रुद्राजवळ जाऊन "माझे रक्षण करा" म्हणत त्याच्या पायां पडली.

“कोण! वसंतसेना? काय हातें काय!”
चारुदत्तानें आश्चर्यानें विचारलें.

वसंतसेनेन केल्लें स्वागत तरी कसें करणार? क्षणभर वसंतसेनेन विचार केल्लो आणि भरपण्याचें उरपून ती परत निघाळी. परंतु पुन्हा चारुदत्ताची गेट घेण्यास संधि मिळायी म्हणून तिनें शुक्ति केली आपल्या अंगावरचे दागिने उतरविले आणि चारुदत्तास म्हणाली “मला धरौं जायचें आहे. पण जर माझ्या अंगावर हे दागिने असतील तर तो दुष्ट माझा पाठलाग करीक म्हणून आपण हे आश्रमजावळ ठेवून व्हा.”

चारुदत्तानें तें कबूल करताच वसंतसेनेन आपली दागिऱ्यांची पेटी त्याच्या स्वाधीन केली, त्यानें ती मैत्रेयाला दिली व मैत्रेयानें रत्नकिंच्या हातांत देत म्हळें “आज पेटी उघाची सतमी होऊन अष्टमी आस्पावर पुन्हा माझाजवळ ही पेटी दे.”

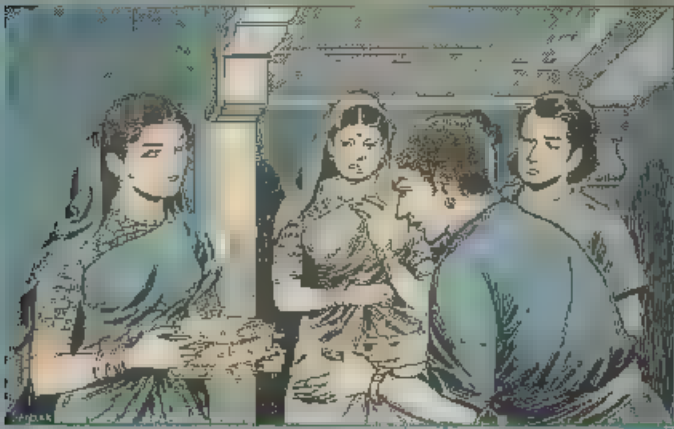
नंतर चारुदत्त तिला सहकेपत्रेंत पोटाचवून आला आणि पुढें मैत्रेयाला पोहोचवून येण्यास सांगितलें. त्या दिवसापासून वसंतसेनेला आरवणाचा जणू प्यास लागला, एक दिवस एक मनुष्य तिच्या बरी आला. त्यानें तिच्याजवळ शरण मागीतली. कोणाचें

तरी कर्ज चुकवावयाचें होतें म्हणून तो घाबऱ्या होता. वसंतसेनेन विचरल्यावरून त्यानें आपली हकीगत सांगितली

तो म्हणाला—“मी पाटलीपुत्र नगराचो रहिवासी आहें. तेथें माझा मोठा व्यापार होता. त्या पैसें मिळविले. पण सर्वच दिवस कुठें सारखे असतात? व्यापार बसला साठवलेला पैसा तपला व शेवटी मला गांव सोडणें भाग पडलें. माझिज विवाह हस्तगत करून घेतली होती. आतां तोच धंदा करून पोट भरतों पोटाचा प्रश्न मोडवपा म्हणून येथें आलों. येथें चारुदत्त ब्राह्मणानें मला

भारा विला. परंतु आतां तो फार गरीब झाला आहे. मला जुगारीचा फार नाद आहे. एकदां मी जुगारीसाठीं पण कडून दहा मोहोरा घेतल्या होत्या त्या अजून बायच्या बाकी आहेत. आज मी स्वयं माणसाला पाहिलें. तोंड हपविण्यासाठीं मी येथें आलों आहे.”
चारुदत्ताचे नांव घेताच वसंतसेनेन त्याला पैसे दिले व म्हणाली “हे चारुदत्तानेंच दिले आहेत, असें समज.”

तो मनुष्य तिच्याजवळून पैसे घेऊन निघून गेला. चारुदत्ताची आठवण करीत ती तेथेंच उभी होती. इनक्यांत तिचा

राटेनें निवृत्त गेल्ले सर्वांनीं माशीं पाठ शोधटकी पण कोणतीच काशी काह्य ब्रह्म वगैरे दिल्लें नाहीं. त्याच वेळीं तेंच एक सुंदर तरुण आला, त्यान मला कांदां तरो ब्रह्मस बाबें म्हणून दाखिल्ले पण त्याच्या जवळ अंगडी मुट्टें नसल्यान त्यानें मला खावळ उपरांत दिले हें पहा.

बारुदाचें तें उपरांत वृत्तसेतेनें जोळ्ळलें. त्याचवेळीं उपण्याशिवाय ज्ञान असलेला बारुदेन निला दिवस हा इष्टीमाळ हाडेपसून तां व्यावसायिक पाह्यान गाल्ळी.

अहमीचा दिवस आला त्या दिवशीं रात्री बारुदच व मैत्रेय बोणाबादन एकठांय गेले होते. परत येण्यास त्यांना फर उजोर झाला. तरी रदतिकेनें ठरल्याप्रमाणे वसंत-हेतेच्छा दामिन्याची पेटी आम्हालाच्या स्वाधीन केली. त्यानें ती मैत्रेयाजवळ देविण्यास दिली.

“अरे आनंदा खासोच नीळ रेड येथें कशाला ?” मैत्रेय म्हणाला.

“माझ्या बायकोनें पाहिलें तर स्वार्थान हाडिलें तुला नाही का माहीन ?” बारुद म्हणाला.

“बघ बाबा माहीन नाराजांनीं नीळी तर मला माहीन नाहीं.” असें म्हणत मैत्रेयानें ती पेटी प्रबल गवून घेतली आणि दोघे तळले चाकरांचा लगेच झांप लागली, परंतु मैत्रेय थारावें वेळें नुसता चळमळत पळून गेव्हला.

त्याच दिवशीं चारुडाराच्या घांति एत कर शिरला त्याचें नाड हातें मज्जल्ले, त्याचें मन नकेवर धेम टांते, ती वसंतसेतेची इसी हातें मैत्रेय वसंतसेतेकडून सुटका करायलाची म्हणजे पैस हाता वरून तां जोरीगशीं मनांत.

ते आम्हालाच्या घरांत शिरला त्याच्या नेट्यांचें कळून आलें की हें गरीबांचें घर आहे. गरीबांचें घर थोडीं कर्णें त्याच्या गळ्या नसून लोकांना फसवून पैस मिळ-वण्याचें व्याप-साधकाकडे सोरी करण्योय घाल्ले सकाच नसून म्हणून तो चारी करण्योवांचें घरत चोरला हाता उतक्यांत त्याच्या कानावर राख घडले “वेळत जा ही दामिन्याची पेटी म्हणजे मला शांत झांप घेईल.”

सज्जलकानें पाहिले की तेथें झोपलेल्या एका व्यक्तीच्या हातासारकें एक भांग्याची

पेटी आहे. ती त्याचें झोपेंतच घोल्ल आहें. म्हणून त्याचें व्याप-साधकाकडे एक डबी उपटकी खानून दान तीन त्रीट पतंग बाहेर उडाले आणि दिव्यावर समले त्यामुळे विवा विझला.

जांवार पडताच मैत्रेय बडबडला व म्हणत “हं बघ हें पण विशाल, संभाळ रे, बाबा नारुलला आपलो ही पेटी मला स्वयंपणानें झांप रे.”

सज्जलकानें त्याच्या हातांनून ती पेटी घेतली “आना मला शांत झोप घेईल.” असें म्हणत मैत्रेयानें संगार पांयसून वगले.

चांदोबा

मजकक पेटी घेऊन निघून गेला. बहाट झाळी रद्दनाका उठली आणि 'चोर चोर' करीत मैत्रेयाका उठवू लागली. "आ! कुठे! कुठे!" करीत मैत्रेय उठला, इकडे तिकडे पाहिले आणि म्हणाला. "बरे झाले थोडा! मी काळाने तुम्ही पेटी पुऱ्हायकवळ दिली."

"कव्हां रे! वा! झाल" म्हणत चाखटाने चौकडी केळी तेव्हां त्याला समजले की दागिन्याची पेटी खरोखर चोराने नेली. चाखटाने त्याच्या बायकोला सर्व गोष्ट समजली, तिने विचार केला की कायण गरीब

आपल्यावर कोण विश्वास करणार? आपणच चोरी केले म्हणून जाळ येणार, तिने कायपर आपल्या नावळची पुतळ्याची माळ मैत्रेयाजवळ दिली आणि म्हणाली. "वसंत-सेनेला सांग की तिच्या दागिन्याच्या ऐकजी ही माळ वे." आपल्या भायकोचे हे मोठे मन गाडून चाखटाने होळे भरून जाले.

इकडे वसंतसेना चारखटाने आठवण करीत बसली होती. तेव्हां श्काराने तिच्या साठी दागिने आणि गाडी पाठवून दिली. हा प्रकार संपतो व संपतो दोन सज्जक तिच्या घरी आला व सबनिकेबा बोलावे

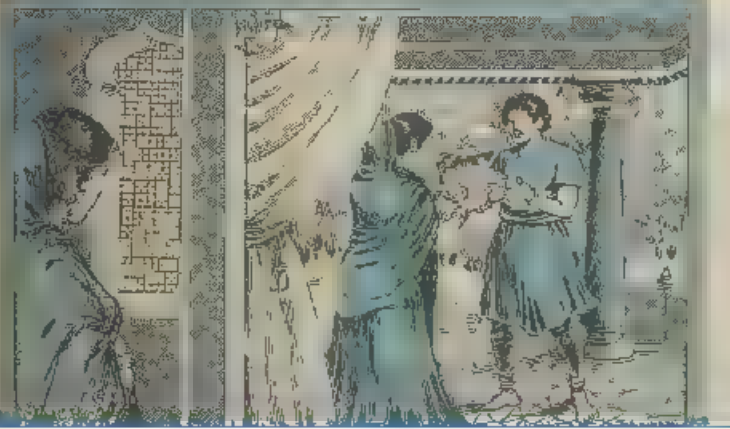
लाला रया दे माये संभायण वसंतसेनेचेय कानावर पडले.

"तामीवृत्तानून तुम्ही मरका करण्या-माठा मी हे दागिने आणले आहेत. मी काळ गांधी चाखटानेच्याकडे चोरी करून हे आणले आहेत. दे ते आपल्या मारकणीला आणि वे सुरक्षा करून."

मदनिकेने आपल्या माककिणीची ती पेटी ओळखली, म्हणाली "अहो, ही आमच्या माककिणीचीच पेटी आहे आणि सर्व दागिनेही त्यांचेच. जातां जस करा, ही पेटी तुम्हीच त्यांना नेऊन द्या आणि

सांगा की चाखटाने ही पाठविली आहे." नेमका त्याच वेळी मैत्रेय पुतळ्याची माळ घेऊन वसंतसेनेकडे आला व माळ देत म्हणाला. "आखट फार चांगला माणूस आहे जसे समजून तुम्ही आपले दागिने त्याच्याजवळ ठेवावयास दिलेत. मग त्याने ते सर्व जुगारीत पाखून टाकले आणि त्या बद्दल ही माळ पाठविली आहे. आता सर्व भरपाई मानून घ्या."

"ठीक, दे" म्हणून तिने ती माळ ठेवून घेतली. मैत्रेय निघून गेला. "बाई साहेब, आपली भेट घेण्यासाठी वर-

दत्तकद्वय कोणी मणूस जाला आहे." सर्व कारण त्यांच्याकडून ते ही घोखत जाणली आहेस ना !" वसंतसेनेने विचारले सज्जक ओशाळला. त्याला ते कोडे उल गडले नाही. परंतु वसंतसेनेने ते सर्व धागिने बदलितेला दिले आणि म्हणाली "दू जाला वाईट कामपासून बचावले आहेस ना, हे दागिने तुला बघिस घे आणि तुम्ही दोघे इस करून तुम्हांने म्हा' त्या दोघांना पाठवून दर्यातून वसंत सेना आपल्या चतुर्विका नावाच्या द मोला म्हणाली - "बरे आपण ही पुतळ्याची माळ चारुवचाला देऊन येऊ."

"जसे का! तरी एव जाणली कांही दिवस देवून ध्यायला मागितले आहे म्हणून सांग माळकारा ' वसंतसेनेने खोचक पणाने सांगितले.

"ती काम माझ्याने होणार नाही अजोळक म्हणाला " मला माहीत आहे

सर्व कारण त्यांच्याकडून ते ही घोखत जाणली आहेस ना !" वसंतसेनेने विचारले सज्जक ओशाळला. त्याला ते कोडे उल गडले नाही. परंतु वसंतसेनेने ते सर्व धागिने बदलितेला दिले आणि म्हणाली "दू जाला वाईट कामपासून बचावले आहेस ना, हे दागिने तुला बघिस घे आणि तुम्ही दोघे इस करून तुम्हांने म्हा' त्या दोघांना पाठवून दर्यातून वसंत सेना आपल्या चतुर्विका नावाच्या द मोला म्हणाली - "बरे आपण ही पुतळ्याची माळ चारुवचाला देऊन येऊ."

"मला उत्तरे देतेस !" वसंतसेना गर- जली ' माहीत कांही नाही. ' चतुर्विका म्हणाली, नंतर दोघी राऊवचाले निघाल्या.

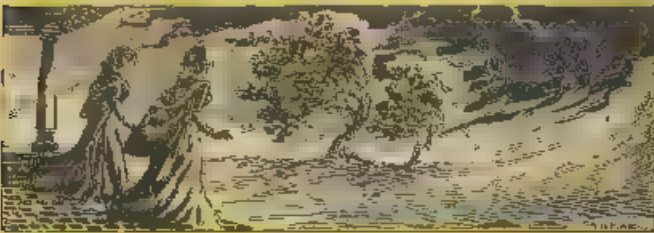
[५]

कुलायमान हा चोज खानाचा वयात तो 'बच्चा' खानाच्या पैकी एक होता 'बहा' खान म्हणजे राजाधि ज त्याने आपले साम्रज वाढविले होत तो खान ठारु नये म्हणून त्याच्या तानेवाडकाती त-हेत-हेचे प्रयत्न केले, परंतु तो त्या सर्वांना नोंद देऊन राजा झाला व इ. स १२५६ मध्ये मर्दवीर वसला.

ग दीवर बसल्याचा मात त्याने १२८६ पर्यंत शास उचलले नाही. बक्त राजजोबांना दड देण्यासाठी त्याला पुत्र करावे लागे

त्यांच्याच मतळ्यापैकी एक नवन नावाचा मनुष्य होत त्याने माणसो एका काद नावाच्या माणसाशी सांपत करून कुबराय खानावर स्वारी करण्याचे ठरविले. परंतु ही गोष्ट कुबराय नाच्या क नावर गेली नगन आपले सैन्य घेऊन कायदपदे चालला होता. त्याचे सैन्य बोहोवण्या पूर्वीच त्याचा नावनाद कराला असे कुबराय- खानाने ठरविले व मोठे थोडकट व पायदळ सैन्य घेऊन तो निघाला

कुबरायखानाने नवनच्या सैन्याला वेडा दिला तेव्हा ते आपल्या डेव्यांत आशमपणे

पाकी पोलीच्या साहसपूर्ण सफरी

घात पडले होते. त्यांच्या रात्रीच बुद्ध चक्र
क्षाने दुसऱ्या दिवशी दुपारपर्यंत युद्ध बाल
होत. शत्रूंनी त्यांच्या मैदानां नथवळता
केले. ते राजवड्यांना बघलेल्यामुळे त्यांचे
रक्त गर्मानीवर पडले. निद्रमवाच होते.
चंद्रमूर्तीच्या भकाशांत त्याच मुलु पाहणे
सुद्धा बाळ सप्तत अडत न्हणून रवाला
एक. प. त्यान बाळून तो भरभरून दृग्गुप्त
विकल सारखे आटव गेले.

नवून त्या सन्मत्ता सनाचार वल्लान
कापटने आपण सैन्य मग वेतले. अशा-
प्रकारे शत्रूंचे दुसन हाताच कुळलयवान
होती. अ. चौपचे मलून त्याला बावीस

अपली राजधानी 'स्वतः वास्तव' ल. अत
निवून लेक.

कुळलावखान मीतिकुशल व्याधि उदार
निचागता होता. त्याच्या रात्रांत सर्व
धर्मांचे लोक सुला समाधानाने नादन अत.
तो शोणावर अन्याय करीत नसे. नयन शाने
किन्ही किन्ही फक्त धेतल्यामुळे त्याच्या
निशाणावर काय निरु होणे. ते पाहून
कुळलावखानाच्या सैनिकांनी त्याची कुबेछा
केली आणि अजाले "शत्रू" अशांत
कम वेतले.

हे कुळलावखानाच्या आवडले नाही. त्याने
आपला सैनिकता व मित्रांनी सैनिकता
समजावून सांगितले. "आजकाल पराजय
काही सत्य नाही. क्रमशःचाली नरी न. धापांचे व
रक्षण करणारे. आपांचे नाही. आपांचे राजद्वार
केला. तो पथश्रद्धे इत्यादी असा. अ. अ. ही
अन्यायाचे अनुमानन कसे करील. आ
कुळलावखानाच्या युक्तिवादावर किन्ही लोक
फार म्हुण झले.

कुळलावखानाच्या चार बायक होत्या.
प. येकी वर वेगळी वेगळी दरवरी थार. असे
प्रत्येकीने दहा दहा हजार बायकची तैनात
होती. अ. चौपचे मलून त्याला बावीस

मुळीत होते. त्यांची सर्वांत वडील मुलाच
नाव कुळलावखानाचे नाव होते. तो चेंगेजखान
त्याचेच ठेविले होते. परंतु तो जल्पवर्षीच
कालवड झाल्या कारणाने दुसरा मुलगा
त्याच्या मागून बडखान झाला. त्याचे नाव
सैमूर. आ. दिवाय त्याच्या आणखी काही
बायका होत्या. त्याचे सर्व मिळून धरवीस
मुलगे होते. त्या सर्वांना कुळलावखानातून
व्हान व्हान अहागिरी वाटून दिल्या होत्या.

काय देशाच्या राजधानीचे नाव होते,
स्वतः वास्तव. तेथे बडे सानांचा एक
मोठा विस्तर होता. त्यांत राजवाडा होता.
त्याच्या शेजारी दोन वट होते. बाहेरील
नटाची भिन फार मोठी आणि फार इतर
फरकलेली होती. फक्त त्या सभशांचा दहा
जिगी टेंच बायलेचा एक सज्जवरी बायला
होता. य वर राजवाड रोपले होते. एक
नवनीर उपयुक्त होती ती. परंतु त्यान
असंख्य खोल्या हाया आणि एक खोली
तर पक्की बांधी होती. को त्यात एकाच
वेळी नहा हजारा लोक जेव खाण वगैरे
जकन असत. राजवाड्या मागाच्या खोल्यांत
खानाच्या सैन्याचारीच्या बायल हिच्या
अन्याच्या रात्री उठविल्या असत. शत्रूंनी

परांगणांत खानाचे सदाफुलीची झाडे लावून
ठेवली होती. त्यामुळे तेथे नेहमी रिगवळ
दिने मनाला आहट वाटे.

स्वतः वास्तव येथे गडाखान वपां ह्या कन-
तीन महिनेच राडावयास येत असे. म्हणून
तेथील कारभार पाहण्यासाठी कुळलावखानने
एक ची निधुक्ते केलेली होती. त्याचे नाव
अहमद. तो फार दृष्ट होता. त्याने किष्कि
खेतर मुदीन केज कळून ठेविले होते. पण
बड्या खासाचा त्याच्यावर कर विश्वास
असल्यामुळे त्याने अन्यायतवा वीस वर्षे असा
कारभार चालविला. त्याचे शासन अगदा

असह झाल्यामुळे 'वानह' व 'जेयेमह' नांवाच्या काचे येथील दोन बागदिकानी त्याचा छत्र सांरण्याचा कट रचला. वानहान तेथे नव्हता. काळा केळी एक निवस संधि झालून वानह राजवळ्यात घुसला. वारी राखणी ह्या दिव्याचा झगझगाट केला आणि अहमदाकडे निराशा पाठविला की युवान विगेजखान बाहेर आहेत व त्याचा बोल विरें आहे. अहमद म्हागतभाटी धावत आला. या गवळ्या झगझगाटाने त्याचे डोळे त्रिपले वानह हा पाहून त्याला वाटले तोच युवराज आहे. म्हणून त्याच्या समोर जाऊन त्याने भुक्षे टेकते आणि वानह बाकविली. तेवळ्यांत चिपेर हूनने आणली. नंतरावर यमून त्याने डोळे उघडले. भारद ओझा होचि तेथील सैन्यानी त्याला कैद केले. वानह अजून

मिहासनावरच होता. हतयगांत फोडून तरी बाण लाड्या व त्याच्या छत्रीत लागून तो नेथल्या तेथेच मरण पावला. अहमदच्या छुभाची गोष्ट ऐकून वडा सान चर्चेमईने सान बाळिक मावो आला. त्याने शांत मनने सधे वाचतीत चौकडी केळी त्या केळी त्याला अहमद व त्याच्या पंचवीस मुलांच्या हत्ती कळून नाक्या स्थाने त्याच्या सर्व मुलांना यथायोग्य धारक्षित दिले. अहमदचे भेत त्याने कोकळ कुजशांच्या तोंडी दिले. ह सर्व पटला पाहल्या तेव्हा मार्कावीला त्या नगरांतच बांधव्य करीत होता. त्यामुळे सर्व गोष्टी प्रत्यक्षपणेच त्याच्या नजरे साखन येत्या त्या स्थाने आपल्या प्रवास वर्णनात स्पष्टपणे लिहून ठेविल्या आहेत.

समुद्रमंथन

इंद्र आणि अनुयायी त्यांचे
हिंदू लागले रानांमळ ।
जदि लायला नाहि ज्वावला
असं लोटला पुष्कळ काळ ॥

कंदमुळे कधि ताला कधि कधि
मिले लायला कुसुम त्यांना
यावर भय कैत्यांचे त्यांना
मळती स्थिरता थोडि जिवांस ।

आनिरव्याने पडे विचरी
इंद्रा म्हणले "हं वंश !
जर्मीपतिच्या कपेविना हे
भराक्य सरण अपुले छंदा । "

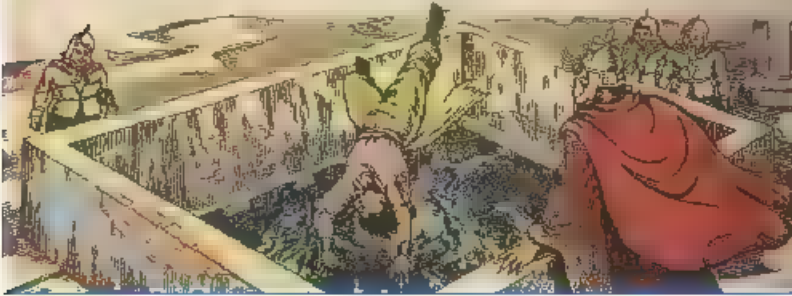
यह कणावा पास्तव आपण
कृप करुनि था तपादन ।
शिवाय बाळ्या उपाय दुमरा
ताही आतां हे भगवन् !

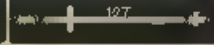
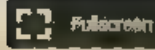
कवल केले इंद्रान ते
केले त्याने खडनर तप ।
केले शोभन थप तयाने
हरि नामाचा करीत उप ।

तप इंद्राचे पाहूनि वाली
दया अमरवाला फार ।
"माग पाहिजे काय तुला ते "
कवला होउनि वेच उदार ।

हात जोडुनी इंद्र म्हणाला-
"हं जतुरानन जगत्पिता !
कपाळि अमुच्या जें वं लिहिलें,
माग जाइसें तें जातो ॥ "

"तुझ्या कपेने पुढ्यां सुखाचे
मिळनिल वधण्या दिवस अमळ ।
स्वर्गाचे तें राज्य सुखाचे
मिळेल देवा कधि थायलां । "

दिसतां ह्या घडन नेले
हेत्यांनी वलि वृपतिकडे
त्यास वलीने विचारले "तू
होतास कुठे कोणिकडे?"

"ब्रह्मा शिणूच्या आक्षेपेने
आली वलि मी तुझ्याकडे।
सुरासुरांनी एक हिताची
गोष्ट सांगली एक पुढे ॥"

मद्यपानां करून निवेदन
हेंद्र बोळका असे पुढे
"मिळेल असुर सुढेल सत्वर
पनस्यरांचे वर पुढे ॥"

"सुरासुरांनी मिळून मंथन
हीमस्तवराचे केवढास,
ब्रह्माविध्वंसी सांगितले,
मिळेल अमृत सर्वा खास!"

ब्रह्माला ने ऐकुनि शब्दा
"हेंद्रा मजला हे स्वीकार
स्वयं माझी पुरे कर या
वरमाय पण झाला फार

वलिने आश्रय देण्या दिवशी
"समुद्रमंथन चला करा।
सुरासुरांनी मिळून कराव
माड वका जा त्वरा करा।

ब्रह्मा शक्तिची होता झाला
वलि राजाचा जयजयकार।
वज्रदेव कुणि काळवेळु कुणि
नाम धरंकर अन्न आकार

देव्य निघाले, नुतान जणु ते
समुद्रमंथन करण्याला।
हेंद्रासांगे देव निघाले
साव्य परीक्षा घेण्याला।

* समुद्र देवता *

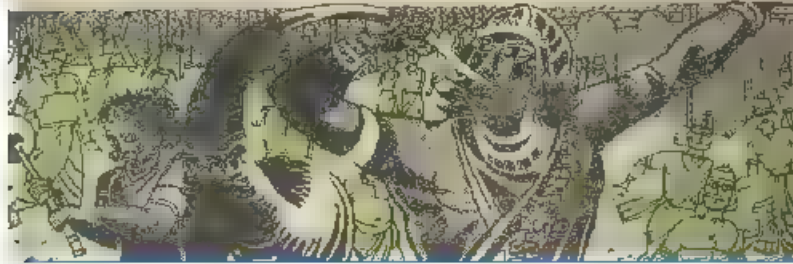
स्थितात एक नवगोध नांवाचे नगर होते.
तेथे एक खडे राहत हात लाचे नांव
सादका. नांवात कोठेही जेवणासवळ किंवा
कोही पानसुप गीचा कार्यक्रम असला की
कोक त्याचा माण्यासाठी बोळवीत असत
सादका आपल्या मधुर फेठाने वीर फुलवाच्या
वाद्या म्हणून असे जशा त्हेने सादकाचे
जवळ बाहेर पडत असे आणि वर त्याला
कोही पैसे सुद्धा मिळत असत

पण देव गर्ज विनिम्र आहे एक दिवस
त्याला कोणी बोलाविले नाही म्हणून केगळून
जाऊन त्या दिवशी तो बांध घडून गावाबाहेर
एका तळ्याच्या कोठी मधून गाऊ लागला

तो तन्मय होऊन गात होता थोडा
वेळ गेल्यावर त्याचे लक्ष तटधानीक लाटा-
कडे गेले मज्जात एवढ्या मोठ्या लाटा
कुठल्या म्हणून त्याला आश्चर्य धाटले,

आणखी काही वेळाने स्थित नांगाने
आश्चर्य येऊ लागला. ते पाहून सादका
भीति धाटली. तो क्षयरुत गेला व घरी
जाऊन वारें खिडक्या वर फक्त बसला
हसण्या दिवशी पण त्याला काय न
मिळाल्याने तो तळ्याकाठी गेला. काळच्या
ममार्गे पुन्हा होते का हे पाहण्यासाठी तेथे
बसून गाऊ लागला. त्या दिवशी सुद्धा
ससेच झाले. पुन्हा तिसऱ्या दिवशी सुद्धा
सादका काम न मिळाल्याने तळ्याकाठी
गेला. त्या दिवशीही तेच झाले पण सादका
उठून निघून मावयाच्या भात त्याला
पान्यात काही तरी उमरे भरल्याने दिसले.
ते पाहून त्याची रोषहीच बळकी. तो
शून्य दृष्टीने तिकडे पाहू लागला. तांच
त्याच्या कानाबा बाळ्याले—“मी तळ्याचा
राजा आहे. तीन दिवसांपासून आमच्या

तो, समुद्र देवता

येथे मेनबाच्या चालण्या आहेत आणि आम्हांला तुम्ही गाणें देकावयास मिळाले आहे. आमच्याकडे आलेले सर्व पाहण तुम्हा गण्यावर फार खुप झाले आहेत. मज्जादि फार आनंद झाला तुला त्याचा मोचकला सावा म्हणून मी आली आहे उषापासून तुला पुन्हा गण्यासाठी बोलवणी येतील, उद्याच एका श्रीमंतापसून आमंत्रण येईल. तेथे मोठमोठे मनी लोक येतील आणि गण्यामोठी करतं करता एकापेक्षा एक लाई लाई बढावा मारतील. त्या वेळी तू सुद्धा सांग की ह्या लक्षांत सोनेरी

चांदोबा

पक्षांचे नास आहेत कोणी तुम्हावर विधास करणार नाही आणि तुझ्याशी पजा लावतील. तू त्या सर्व कष्टातून वारीत रेणुमाच्या गण्याने विणलेले एक व्हामने जाळे अथवा पाण्यात मीड पुढील उवाच दारी माझी मी तुम्हा जोप्यान तसे मासे बाळोन त मासे पाहिल्याच त्या सर्व न्यापायला इतर मनाची आगळ व तू पैज जिंकण्यामुळे तुला ते पुष्कळ नन देतील आणि तू श्रीमंत होऊन जाशील

हजेरें भागून नलदेवता अट्टार झाली सादका आपत वाच घडून परी आला त्या अट्टाराने संशितक्याप्रमाणे दुसरे दिवशी त्याला एका राजाच्या घर्भे बोलवणे आले तेथे बरच मोठमोठे आणि धनी लोक आले होते जेवणे चारका असता सादकांनी गील माऊन सर्वना अनविन केले सेवबादी झाल्यावर गण्या चालण्या असता ते सर्व लाई लाई बढावा मार लाकले सादका गण असून सर्वोत्था गाणी ऐकत होता

“येरे तू की राहो काही मोस्त” एक ते स दकांला विचारले.

“मी कश्याच्या आगवर थडाय माहे काय अहे माझ्या जवळ बायल / हा पण

मी एक अमी साष्ट मारी शकून जी एकेल तुम्हांला शास्वर्थ वाटेक.

‘काय सांगार आहेस / सांग पाहू’ ते म्हणाले.

‘आपल्या मात्राच्या तेजीवर एक माठे नळे वाहे वा / त्यांत सोनेरी पंखाचे लहान लहान मासे आहेत.’ सावकांनी सांगितले.

जहाणा आहेत. अरे त्या लक्षातील मासे पकटावका शेज इतके कोळी जाताना, त्यांच्या रे जाळ्यांत नाही आला कवी तसला मासा / हे आप झाल” सर्वोनी ह्याची टिगळ केली.

“तुम्हा विश्वास बसणार नाही ह्याची मळा खात्री होती. पण मी सांगितलेली गोष्ट मात्र खरी आहे. पाडिले तर प्रत्यक्ष बघाच माझ्याबरोबर लक्षा कांठी येऊन” सावकांनी आश्चर्यासपूर्वक सांगितले

“चल, पैज. ह्या लक्षांत सोनेरी पंखाचे मासे सांपडत तर मी माझी ह्या गांवातील सर्व दुकाने लुका देईन.” एका व्यापाऱ्याने सांगितले.

“होय, होय रे, मी सुद्धा माझे दुकान लुका देईन.” दुसऱ्या व्यापाऱ्याने सांगितले ह्या प्रमाणे बऱ्याच व्यापाऱ्यांनी पैज लावली

पुनर्विवाह

खांबाधराला जव अहइय होनांच विकमार्क
स्वाम पावलीं परतला, पुन्हा त्या
यहाच्या खांबाधराला गेल्या. जव उचलून
खांबाधर हाकले इ क्षमांनाच्या दिशेने
जाऊ लागला. तेव्हात खांबातील वंताळ
बोले लागला, म्हणाला-“आपले वचन
पाळण्यात जगा नू, एका माहेस नमेष
सर्व लोक असतील नर किनी घरे होईल”
एवढी निश्चयी सुजाना, पण तिने मुद्दा
पुनर्विवाह कला तुला माहीत नसेल
ही गोष्ट. मी मांगतो एक. वेडाळाने गोष्ट
सांगण्यास सुरवात केली.

ब्रह्मदोळा नगरात उदयमेन नांवाचा एक
कवीन हावय हाहात अस त्या एक फार शूर
प अभिमानी क्षत्रिय होता. त्याला सुजाना
नावाची एक मुलगी होती ती उपवा
झाल्यावर तिच्या बड्डलाती तिच्या साठे
वस्त्रांचेच सुद्धा केले, बरेच दिवस तिच्या

वेताळाच्या गोष्टी

माठी घास कर न मिळाल्यामुळे त्याला
काळजी वाटू लागली.

त्याच गावात एक पुरंदर नांवाचा
अश्विन गुरुप होता. त्याने सुजातावर प्रेम
बसले त्याने तिच्याशी लग्न करण्याची
आपली इच्छा तिच्या बापावळ बोलून
तपस्विनीं परंतु उदयसेनला ते पसंत पडले
नाही तो त्याला तुच्छतेने म्हणाला
‘तुला कुळगात वय? तुझी योग्यता काय?’
तुझ्यामागच्या कपड्यां माणसाला मी माही
मुलगी दड्ड छे, माही मुलगी एकाचा
गजकुमाराच्या नाही तर वीर सेनापतीच्या
गळ्यात माझ घालणार आहे.” म्हातारा
गोटा करारी होता.

उदयसेनाचे बोलणे ऐकून त्याला वाईट
पाटले, परंतु तो निराश झाला नाही.
त्याने आपली इच्छा एका वासीकरवी
सुजानाला कळविली. सुजानाने ते मान्य
कले तिने यचार केला की उगीच नांवाने
सोटा असलेल्या माणसाशी लग्न करण्या-
पेक्षा जो खरे वीर वीराल त्याच्याशी लग्न
करणे ही गण बडील इ लक्षांना संमति
देणार नाहीत, आणि चार लोकांसमोर लग्न
काढणारा नस मुल्लच नशर हाणार नाहीत

भरण मुकाळानेच कोठे तरी जाऊन लग्न
करून घ्यावे.

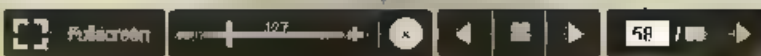
सुजाताचा विचार ऐकून ती फार खूप
झाळा. त्याने पुरोहिताला बोलावून सुद्धा
ठरविला त्या गांवाच्या पलीकडे जंगलात
एक काळीचे देवळ होते ती जागा त्याने
त्यामादी ठरविली आणि सुजानाला सुद्धा
तम कळविले ती त्याच्या तयारीस लागला.
लक्षांच्या दिवशी पुरंदराने संध्याकाळी
एक शालवी भायेंच्यावरील दर्वीच्या
देवळात पाठवून दिली, त्याच प्रमाणे एका
पुरोहिताला ब एका सुहासिनीक हि देवळात

खांबाधर

घेऊन जाण्याची त्याने व्यवस्था केली मुद्दामे मध्यरात्रीचा होता. म्हणून संध्याकाळी अंधार पडल्यावर पुरंदर घोंड्यावर असून देवळांत जाण्यास निघाला. ते देवळ खोडे दूर होतं

सुजाताला पुरंदरचा विशेष भिडाला होता त्या दिवशी रात्री जेवण स्वर्ण सल्लावर सुजाता आपल्या खोलीत जाऊन निजली, सर्वकडे निजानीज झाल्यावर तिच्या दारीने येऊन सांगितले की पांढरा तयार आहे त्यावरवर ही उठली हळूत बरा बाहेर पडली व दासीला योगावर वेळून काहींच्या दंडाकडे निघाली

त्या दोघी घोंड्यावर वसून आज हास्या देवळाच्या जवळ जवळ पोहोचल्या इतक्यात असे जागचे पादळ सुटले की कांटे काय आहे काही विमंभाम झाला पांढराठ सुसळभार पडून पडू लागला सग काय विचारता त्याची चेखा परंतु दोघा कक्षातरी त्या देवळांत पोहोचल्या

इकडे वादळ आणि पाऊस मग झाला तेव्हा पुरंदर जंगलात सर्वा वाट बांधून गेला होता पुढील रस्त्यात तो वाट चुकला आणि बराच वेळ भटकत राहिला पाल देवळा सुमारास वादळ व पाऊस बंद झाला आकाश निवळले दिवा फाकल्या त्या उजेडात कसा तरी मार्ग काहीच तो देवळांत पोहोचला परंतु योग पहा सुजाताचे लक्ष उगळेच्या मुद्दामावर होऊन गेले होते

मुद्दामाच्या थोडाच वेळ अगोदर एक सुरुवा घाल्यावर नमून त्या देवळांत गेला जंगल पार करून आज असत पाऊस लागल्यामुळे निवा दाराठी तो देवळात झाला त्याचे भवे कपडे भिडलेले होते तेथे असलेल्या पुराहिताला वाटले कीच नवराभुला आहे म्हणून त्याने त्याच्याबाबत सुजाताचे लक्ष लोवून ठरले पण माळ

वालाच्याच्या वेळ सुमाराने होके वा उभयदळे तर तेव्हा दुसराच भाणस दिमला हे नव्हते त अनेक स्थान ती मुष्ट येऊन खाली पडली

दामी घाबरेन गेली आपल्याला जाणवत अशीर झाला तर बरात सर्व घाताळा दंडेल म्हणून कम तरी करून ती पुढावाला घेऊन घरा आली तेव्हा पासून सुमारे पंधरा दिवस सुजाताला ताप येत राहिला

पुढे तिला नेटण्यासाठी म्हणून काका परंतु तिच्या दासीची पुढा तो भट वेळ शक्य नाही तो थोडाच वेळाला, निराश झाला त्याला जिणे भार वाटू लागले

पुढे थोड्याच दिवसांत वज्रकीला व त्याच्या दोजाच्याच्या राण्यात मुळ मुळ झाले. हा सर्वांचा कायदा केऊन तो सैन्यांत भरती झाला आणि मुद्दामात मारला गेला

त्या नंतर थोड्याच दिवसांत उदयसेतहि मरण पावला सुजाताचा ताप थोड्या दिवसांत फरी झाला होता तरी पण तिची प्रकृति पूर्वागणर्ण झाली होती

उदयसेताच्या पाठीमागे सुजाताच त्याच्या सर्व संयतीची माळकीण झाली तिच्याशी

लक्ष करणासाठी बऱ्याच मोटोटावा लोकानी विचारले, पण तिने खाबर कथा विचारच केला नाही

विच्या मैत्रिणींनी आणि काही वडील धाव्या घडलेली निळा पुष्कळ सांगून घादिले पण तिने कोणाच्यास म्हणण्याकडे लक्ष दिले नाही

काही दिवस लोटले पुढे तब मरिले नावाचा एक सत्रिय आला, मुद्दाम कर माळा पराक्रम दाखविल्यामुळे राजाचे लाला आपल्या दफ्तरात घेतला होता त्याने सुजाताविषयी माहिती ऐकली त्याला तिची

कादोवा

कादोवा

दया आली. म्हणून तिची ओळख करून घेऊन परिचय वाढविला.

हळू हळू मिलिंदान्या दयेंचं प्रेमांत लपत-लपत जाले. शेवट एक दिवस त्यानें सुजाताक विचारलेंहि म्हणाला "देवमति तल्लिच अमनें पुरज्याचें तुझ्यावर प्रेम होतें, पण योग नव्हता त्याला विसरण्याशिवाय मनांत कांहीं भाग न होतें तूं माझ्याशीं लग्न कर.

आपण स्वयंनें गळे.

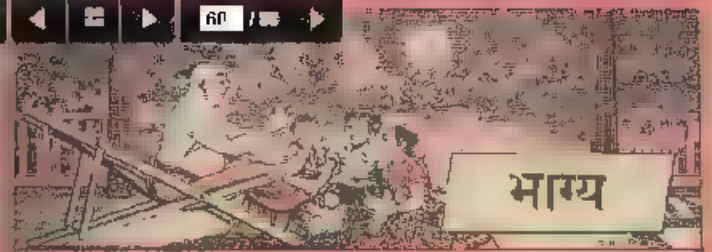
"हाय. मी पुरंदरला जवळ जवळ विसरलेच आहे. पण तुमचें जर माझ्यावर प्रेम असलें तर तुमच्याशीं लग्न करीन." तिच्या हाकारानें तल्लिच नव्हे. दोघांनीं लग्न झाले व तीं मुलांसो गळे लागलीं.

एवढें सांगून वेताळ थांबला आणि राजाला म्हणाला "मिलिंद्याशीं लग्न करून सुजातानें अ पद पाविष्य जिबडावले की

माही. तिनें प्रेम एकावर केलें भाण्डू लक्ष दुसऱ्याशींच कावें त्यागलें आणि ती मनुष्याडें काठें तरी तेंपूत रोला जर सुजाता अचरित अकली तर तिनें असें केले अमनें कां उतर माहीन अमर्णा सांगितलें नाहीं"म स तुझ्या हाव्याचे शतक नुकडें होतील आणि तुझ्या पाशांचें पडतील."

"सुजाताला माहीन होतें, तिचें पका युवकाशीं लग्न झालें आहे आणि त्या माराच तिनें कोणशा तें लग्नाविषयीं शालण्याचें नाकारलें पण तिनें मिलिंदाला जोडलें के रण त्याच्याशींच तिचें लग्न झालें होतें म्हणून ती त्याच्याशीं लग्न करण्यार नगर झाली." राजानें सांगितलें.

जसा कुन्हेनें राजाचें भौत भंग झालाच वेताळ शव सह अदृश्य झाला. काळशु

भाग्य

पौर्णिमेची रात्र होती. चोंहकडे द्यासारखें स्वच्छ चांदण पडलें होतें. आज्ञाबा खुर्चा टाकून खंणपांत बसले होते. मुलें त्याच्या मावणी गोल्या झाली. आज्ञाबांना एक छोक आठवला व ते गुगगुणले—

"भाग्य फळति सर्वत्र
न वश्या ना च गौरवम्
कृष्णार्णवमन्तरि मुक्ता
सुन्दरकण विभक्तिर

म्हणजे हो काय आज्ञाबा ?" मुलांनीं प्रश्न केला.

आज्ञाबा क्षिमीत तपकीर बेजब झाले. त्याचा अर्थ ऐका, जेवटो सर्व सर माग्यावरच रावा लागला चिया किवा पोरुष असून चालत नाही. मोफळ्यांनींल मनीं शेवटीं एका नुकसण्च्याच दृष्टीस पडले.

"मोफळ्यांत कसे मोतीं जाले आज्ञाबा ? कोणच्या तुकडीला ने मिळाले. सांगा आज्ञाबा, ती गोष्ट सांगा." मुलें म्हणाली.

"आतां समजलें, तुम्हीं गोष्ट कळण्यासाठीं येथें आला आहात ? बरे बाबा." आज्ञाबा गोष्ट सांगू लागले. एक होता राजा. त्याचें नाव होतें विष्णुगुप्त. त्याचपुर त्याची राजधानी होती. कधी कधी तो वचनांचे खरेपण प्रत्यक्ष अनुभवानें पाहात असें.

एक दिवस तो बंधरुणावर पडला होत त्याच्या मनांत कांहीं तरी विचार घोलत होतें. इतक्यांत त्याला एका शेकाकीची ख.वण झाली ती थक हा.

"शुशानां हरेणां,
कन्यायां परैरपि,
होय छिद्रिण रेणा
परैमाह न शक्यत."

हाचा अर्थ असा की हरि असो वा हर, मर्या असो वा दैव कपाळावर लिहिलेली रस काणी नष्ट करू शकत नाही

हा भौकालीक वचन बराबर आहे किवा नाही हे पाहण्याची त्याला एकदा हुकूम झाली म्हणून याने काय केले? एक थोपळा घेताय, त्यातील चिया चोरे करुन टाकल्या आणि त्याच त्याने मांती भरले. दुसरे दिवशी सकाळी एक ब्रह्मण त्याच्याकडे मिश्रला आला. त्याने हा थोपळा त्याला खान विला त्याच वळी एक तुकड्यातून तेथे आला. राजाने त्याच्या हानावर पावली ठेविली आणि त्याला पाठवून दिले.

ब्रह्मण व तो लुका माणूस दोघेही एकाच वाटेने निघून गेले, ज्ञाताना ब्रह्मण च्या मनाने आले की आपल्याकडे एकलसे आपले असतांना पुन्हा हा कशाआ आणला?

इंगीच वजन मंत्र बाह्यवसाये त्याचे झोळेत, नष्टून तो स्व लुकी भाणसाला म्हणाले - 'मिया माहेच तुम्ही ना थोपळा नेउन जा माझ्या घरी एकल आहंत, ती पावली मला ह्या'

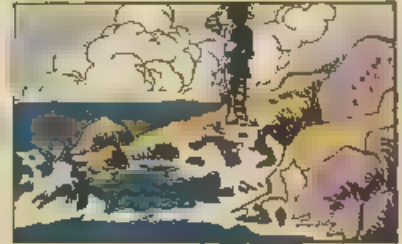
चार भाषांला एवढा मोठा थोपळा मिळत आहे म्हणून तो कवून बाळा त्याने चार आण देऊन तो भाषांला घेतला. घरी गेल्यावर कापून पाहिला तर त्यातून मोती निघाले. त्याने प्रामाणिकपणाने त राजाला नेऊन दिले व सर्व हकीगत माजिनली.

"भाषवान आहेस म्हणून तुला ते मिळाले घेऊन जा ते," राजाने त्याला ते मांती देऊन टाकले.

आता तो म्हणाले "घाहिलेन भाष्य कोणी किदीहि हुद्दारा असला, अमित असला, पराक्रमी असला तरी तर त्याचे नशीब बलवत्तर नसेल तर त्याचे सर्व भ्रम फुकट

त्या राजा ने गांवाबाहेरील एका शाळायाची मल्ली राहाण्याची व्यवस्था केली आणि मोठे भव्य भवन बांध्यासाठी खोप्य पिण्याचे सुगमन असून दिले.

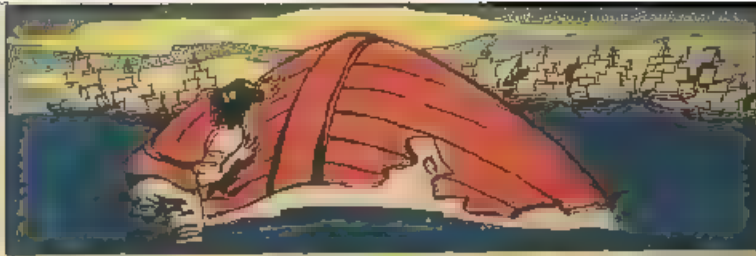

एक दिवस भी असुद्धकर फिरावयास गेलो असता एक मोठी होडी बाह्यात असलेली पाहता तबरेस पडली

जोसफ राजाचे ही मोठी होडी घेऊन गेली

महाभारत राजाची एकदागी येउन ती येउन

हृदय बाहुन साझा धोर चक्रा ती वादळांत पक्रावत नवु जावपाक ह्य तऱ्हेन अशें जमूं वीं शक्य जालें
करीतरी काळान ह्या तऱ्हेन जेन्ना च म्हुन त्य लीस अशें बोळ्य मद्रस मे मी तीं केलें त्यावर आगळी

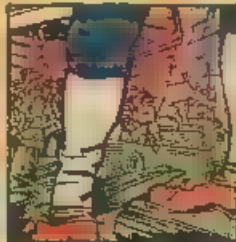
मैं आधुनिक लिक्विड राजा के शीर्ष पर खड़े हूँ
मैं कमालीन दिक्कत पर जितने नहीं हूँ मैं
बेधड़की समझती हूँ

त्याने राजालाहि कडाविले की मला वेळ
घडून मिळिमुळा पाठवून दारें वण राजाजें
तें मानलें नाहीं.

हृदयी तपती सर्व चमत्कारी हानी
मक्त सिंचा नैव शोच्य कृद्वत्
हृत्

मन्त्रांज्वा मदतीतो श्री की मुक्त
कली आणि शीलाया दादा व चर्चो
मंत्रां तयार फक्त वेतके

शिवार्ति प्रत्यक्षं कायस्थं तु वदे
जगत्त एषि तस्मात् सत्त्व दिने

ਸੀ ਟਕੋਪੁਰਾ-ਕੁ ਰਾਜਾ ਅਵਲ ਆਖਈ ਹੁਤ ਸ਼ੁਰਮ ਨਿਚਰ
ਕੇਹੀ ਜੱਟਰ ਰਾਜਾਨੈ ਦਰਦੈ ਬਾਧਿਓ ਲੋ ਕੀ ਭਾਖਯ
ਹੋ ਖਾਂਗੜ ਸੀ ਤੰਬੂਰ ਨਿਬੂਤ ਖਾਨੇ.

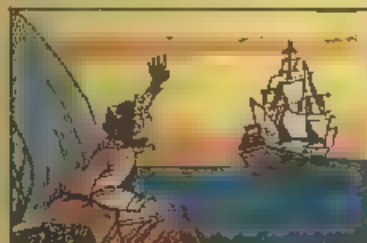
विशेष न लज्जतां श्री होडीत वस्तु निषला,
 श्रीत वदवृत्त नाथ चोद केन्दी नंतर क्षत्री विषम
 रागापाठ अन्त प्रवास करीत राहाला

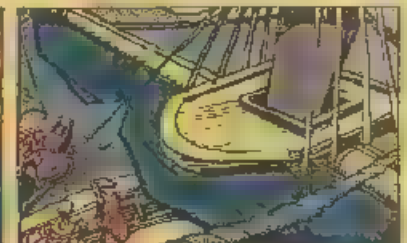
श्री राजाज्ये स्वदेनासु आप्यन्ती परवानगी
मण्डीतली राजाने निरोप देत प्रवासासाठी वाटे
खाद्य भेद्यदि दीपल्यांत पितांत भक्त दिले

देशीक अछिण म्हुन राजवे दोन वेल, सह
गई व नकन्याना एव लहानसा न्छय मन्दा-
बाराबर दिला

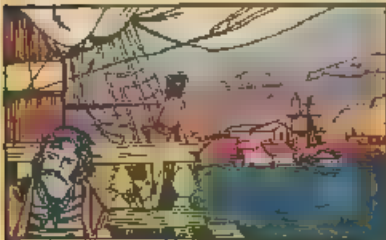
हीन दिवसांनी मला दूरवर एक मोठे जहाज दिसते. ते पाहून मी केवळ संरक्षक ओरडून आपि हात बांधे करून बोलावे लागलां.

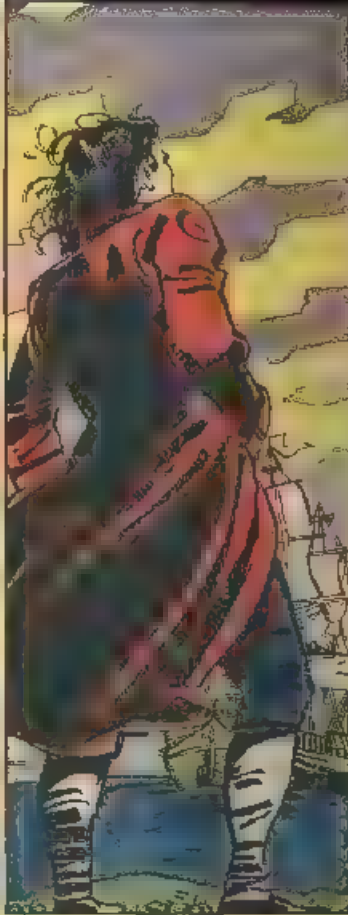
तं जगत्त्रिदशानि ह्येष. (यथा वाहं।
मागर्हं ह्यर्हं, मीं त्वान्यथासीं स्वप्नमा भावत
पादमर, बाह्वर धेतुः

नी सहाय्य कर सावधानी साथी वटपासणी
 धुंध आभवेसी जनावरें दाखविलीं. तीं पातळ
 स्त्रोतांनि फार आसलें वादलें. एवज्यांत एक वंशेर
 भाषा व्याज त्याचें एका वटणीवर कातर पातळ
 तिला आनन दोपलें

मुद्रैषान्ने तं वृत्तान् मादृशं देवत्वकलेन जातं क्षीरैः
तस्मै नमो आपल्या गंधो मोक्षोऽस्माकं पण आपल्या
मुद्रैषिमात्रेण मी पदक पोक मद्दिनेष्वराष्ट्रं वाक्येन,

जो पर्वत बाह्यर देशों किरत होतों लो पर्वत
 यही कधी ज्ञानेन भवे वाहन होंतें, यण आतां
 पुनर्द्वारिच धामधाम्नी स्वप्ति पञ्च स्यात्परी,

प्रसिद्ध ऐतिहासिक स्थल

श्री क्षेत्र गोकर्ण महाबलेश्वर

[सौ. प्रतिभा पण्डित, पं. सुवर्ण]

काठवार है दक्षिणकडीक एक सुंदर व निसर्गशोभेने नरलेले शहर जखी मसुदावर वसले आहे. काठवारपासून ५० मैलांवर सुप्रसिद्ध श्री धन गोकर्ण आहे. ग्यालान कोणी महाबळेश्वर जसेही म्हणतात.

रावणानें ममवात शेंकराकडून आणलेले श्री शंकराचें आत्मलिंग अमूर्तहि
थेंचें मूळ स्वरूपांत पहावयास मिळतें. हें सुप्रसिद्ध देवालय पांडवानीं एका विवसांत
रात्रतें श्रांतें अशीं दंतकथा आहे हें मलय देवालय म्हणजे विश्वकलेचा एक
नमुना आहे. थेंचें हिंदुस्थानांतल्या सर्व नांतातले लोक श्री महावक्त्रेश्वराचें दर्शन
शेण्मासाठीं येतात व हें शिल्पकलेंचें वैभव पाहून आश्चर्यानें बळ होतात. देवळाच्या
उजव्या बाजूस आदि गोकर्ण नांवाचें मंदिर असून त्यांत एक तलें आहे व एक
लिंग त्या पाण्यांत आहे. त्याच पाण्यांत किंवा टाकलें तर तें काडीका जातें,
अशी ममजुत धाहें. त्याच प्रमाणें ताम्रपर्णी नांवाची देवी पाठीमागच्याबाजूस
असून तेथेहि एक तलें आहे व त्यांत घृताच्या अस्थी टाकतात. त्या पाण्यांत
पहल्याबरोबर विरचकून आतात.

गोसुल नांवाची एक गाईच्या आकाराची गुहा आहे. त्याच प्रमाणे श्री गणपतीचे विशाल देहाख्य कोटीतीर्थ, राध्नीर्थ, जटासुतीर्थ, नगतीर्थ वगैरे असंख्य तीर्थ असलेले, हे क्षेत्र महाशिवरात्रीला साऱ्या यात्रेकरूंनी भुजते फुलून जाते.

एकदा एका यात्रेकरवने नख जमिपेक करतांना महादेवाच्या लिंगाक
सुकून लागले व जो हाहाकार येथे झाला तो भयंकरच होता. मुसते नख
हागव्याने शेजारजीकाचा सर्व समुद्र रक्षने लालनदक झाला व भयंकर दुफान
हाऊन सारे शेज हादरले. पण महादेवाच्या कृपेने जनतेच्या हाकल थी सोकानावाने
'जो' दिली व सर्व पूर्वक झाले.

चीनचा वीर

चीन देशात एक वीर पुरुष राहात असे. तो राखवियेत कार धवीय होता. तो आपल्या पौरुषाचा उपयोग दुष्टांपासून दुबळ्यांचे रक्षण करण्याकडे करीत असे.

तो एकदा बोक्सावर बसून कोठे तरी श्वा-
साला निघाला. सुमारे चार पाच दिवसांनंतर
एक बिक्स तो रस्ता चुकला. अंधार पडून
लागला तरी त्याला आपल्या मुळामाची
जागाच सापडेल.

तो तसाच पुढे गेला. त्याला एक गांव
लागले. तेथे एका घराचा दरवाजा उघडा
असलेला व त्यातून दिव्याचा प्रकाश होकावत
असलेला त्याला लक्षला. ते घर म्हणजे
ओळीने भाठलाच्या तीन बोळ्या होत्या.
त्याच्या मागे दोन्ही बाजूंनी आणखी दोन
छोल्या होत्या. सगळ्या खोलीत एक म्हणारी
दिवाल्या अवेडाशी काही तरी करीत होती.

बालाच्या टापांचा आवाज "कुल
म्हणारी पुढे आली व तिने प्रवेश की
बोळी केली.

तो म्हणाला "मी रस्ता चुकून इकडे
आलो आहे. रात्रीपुन्नी थोर राहाण्यास जाणा
मिळाल्यास काय क्षमा होईल.

"मी काय सांगू ?" ते काही माझ्या
हानती नार्ही व वा. माझा पुरुषा व्याकरा-
साठी नंदमो फिस्तीवर असले. घगतील सर्व
काम खुनच घडते. मी म्हणारी, मला काय
बिचारतो ?" म्हणारी म्हणाली.

"कोठे आहेत तुमच्या मुलवाई ?"

त्या वीराने विचारले.
'तु त्या भातगडीत पडून मकाम काण-
त्याहि पुराची डाळ शिजवण्याची बाही
निच्छाजवळ काम नापट आहे मला मागवी
बोळत असते म्हणूनच म्हणून को मी काही

दुखा बह" कित राह नको म्हणून मांग
शकत बाह" बाला बाला म्हणारीच्या
हा वानुन जश्रु आले.

म्हणारी म्हणून "कतांच हा दीनवन
बाहू वीर आतघात भाळा आपल्या
मयेची येथे मुळां गरज आहे असे त्याला
वाटले तो म्हणाला "बेवदा हा अन्याय
हा. अन्ध्यांवर दूर कळण्याची जनघर्दा माझ्या
वर नाही येऊ या नित" असे म्हणत त्याने
आपला धोडा एका दगडाच्या बांधला आणि
तेथेच उभसून सुतेची वाट पाहिली "आ
माहिला

ते अन्ध नाही मला माहीत नाही
मी नशी आहे ते अने मी पुरुषापासून
गनात जाते आणि कोही लगे एक शक्य
करून आपले त्यासाठी तेल कोणची मदत
वर्ग लक्षण नाही. ते सर्व विकृत जे काय
मिळते त्यावरच आपण नारत किंवा
वाहेला नू वेलाल तर मला जे चार घाम
मिलत आहेत ते मुळां नाही मिळाल्याचे
म्हणत मी त्याला निशूर नांगलले.

"तीन दुबळ्यांची दुष्टांपासून मुक्त
करून त्याची मदत करण्याचे माझे धन
आहे. पण तुम्ही म्हणाल की तिच्यापास

तुपची सर्व श्रम जगते तर मला गहू दे
मी पण मला थोडे तिकाण तर जाणूनच
पुढे जाईन" त्याचे पत्रे बोळणे चालले
होत तेच मुळांही आली आपल्या
राडीवरील बांधले अमितीवर टाकीत मी
गरवली "त म्हणत रे. दिवा मेळत पे,
आणि ही शिकाग ऑन वेळन जा."

तिच्याच्या टबेडान त्याला ता बांध
तिमला. बांधी मिळत दोन दोन पाकले
मला सबकली.

"हा मागील बाधा कोणाचा वाह" ?
तिने विचारले.

वीर भवासी पुढें होऊन म्हणाल-
‘माशा वाहे, भी राजधानीकडे निघाले
आहे. पण मला बुकल्यामुळे येथें आलो.
बांधार पडल्यामुळे निरुपाय झाला. आपल्या
बगल उचेल दिसला. म्हणून रात्रीपुरती
टेकायला जागा मिळेल का म्हणून
विचारीत होतो.’

“काय म्हणाचें म्हतारीला, पाहुण्याला
खुशाल बाहेर उभा केला आहे क्षमा
करा हें तिला. आन ह्या बांधाशीं थोडी
शुंज करावी लागल्यामुळे उशीर झाला, बरं
या. बसा जसे.” ह्या म्हणाली

ह्या आंत गेली चटकन बांधाचे मांस
काढून शिजविलें आणि पाहुण्याला वाढलें
स्वयंवाक. बांगला झाला होना बाह्यांना
ती मोठ्या नम्रतेनें म्हणाली ‘आमच
गरीबांचें अन्न थोडें करून घ्या,’

‘वा वा’! असें काय म्हणता!
फार छान झाला आहे स्वयंवाक.’ प्रवासा
म्हणाला

जेवणें आटोफल्यावर तो जूनला म्हणाला
“आपण बार्ड असून पुरुषाभ्यासला पराक्रम
आहे आपल्या अंगांत आणि त्याचबरोबर
आपला विलय मद्धां खीळ साजेसाच आहे.

मला आपण आपल्या सासुराच आदर कां
नाही करीत ?”

गाचें वाक्य पूर्ण होण्याच्या आंतच ह्या
नागणीप्रमाणें उगळून म्हणाली “म्हतारीमें
चहाडीं केलेली दिसते आहे.’

“शान पापें छे छे” त्या माः
लीन काही सांगितलें तशीं तुम्ही त्यांच्याशीं
कलेल्या स्वतःपारावकत्वाची ती अनुमाने घ्या.
वाकी तुम्ही मुसंभूत व सभ्य दिपता त्या
चहूर प्रश्न नाहीं.” तो म्हणाला.

सुनेचा राग जबाब झाला. तिनें एका
द्वानान दिवा घेतला आणि दुसऱ्या हातानें

त्या वीराज फराफरा ओढीत बाहेर जंगलांत
आणलें. एके ठिकाणीं झुकाव्यानें उभें

राहण्यास सांगितलें, आणि जंगलानीक
स्था मारुन दगडापैकीं एका दगडावर
दगडानें रेष ओढीत म्हणाली “एक

दिवस भागुवाइनां असें केलें दुसऱ्या
दगडावर दुसरी रेष ओढीत आणि
एक विस असें केलें आणि विसऱ्या
दगडावर रेष ओढीत जगणारी एक चूक
सांगितली. रेषा बोट बोट आंत गेल्या

होल्या, तें पाहून तें त्या वीबाचे डोळेच
पांढरे झाले.

Restore

127

ह्या बाईत कांहीं दैवी शक्ति अतली पाहिजे. त्या शिवाय कांहीं दगडावर बोटभर खोल रेष उठणार नाही. ते कांहीं असो वापरवाळ कांहीं तरी करून येथून उबकर पाय काढला पाहिजे. हे विचार त्याच्या मनांत घोळत होते. तोच तिने त्याला मग केला. म्हणाली—“सांग आतां, मी ज्य गोष्टी सांगितल्या त्यांत बूक कोणाची वाटते तुला?”

“तुम्ही सांगितलेल्या सर्व गोष्टींत तर आपल्या सासूचीच बूक आहे हे स्पष्टपणे दिसत आहे. त्यांत संशय काण्याची गरजच नाही.” मवासी म्हणाला.

“शाळेंत मग, पत्नी ना तुमची खात्री? मला तेंच पाहिजे होतें. उगीच नको कोणाचा गैरसमज व्हायला.” जेव्हा म्हणत ती बसली.

घरांत गेली पाहुण्यासाठी अंथरून पांघरूण घेऊन आली. बाहेरच्या थोड्यावर वाळून

दिले. मंतर घोड्याला नोंदपणी दगडाळा बांधून त्याला बाणावाणी दिले. त्याच्या पाठीवरून हात फिरविला. मंतर पाहुण्यास निजावयास सांगून ती खांत बिरुल गेली. अंथरणावर पडतां पडतां त्याने सुटकेचा एक श्वास सोडला. मनांत म्हणाला—“आहे खरी राखणीण. काय कमील साधू विचारी हिच्या मुढे. आतांच्या अनुभवानुसार कान धरला की पुन्हा कोणाच्या मानसडीत पडतां कामा नये.”

तो थोडा ब्रेल अंथरणावर पडून राहिला. त्याला झोप कांहीं लागेना. शेवटी उठला व हळूच बाहेर पडला. आपला घोडा वेतला आणि फाटका बाहेर गेला. आपण येथून सई सकात सुटली म्हणून परमेश्वराचे आभार मानले. घोड्यावर स्वार झाला आणि त्याला टांच मारून पसार झाला.

शाहणा घोडा

पाळीव जनावरांमध्ये घोडा हुशार आणि समजूतदार प्राणी म्हणून समजला जातो. कुत्र्याप्रमाणे सदोषित सेवा करण्याची त्याला संधि मिळत नाही. तरी संधि मिळताच त्याची बुद्धि काम करे. अमेरिकेतील लोकांनी जेव्हा ईशजॉर्जिज ब्रेड पुक्कले त्या बेलच्या मुढांतली ही गोष्ट आहे.

अमेरिकेतील कनेक्टिकट राज्यांत मोजेस गुडदेन नांवाचा एक मुलगा होता. त्याच्या अवळ एक लाल रंगाचा घोडा होता. त्याचे नांव होते जेनी. तो मोठ्या प्रेमाने त्याला कांहीं कांहीं शिकवीत असे आणि त्याची जमी मेहर नांवाची एक समकक्ष मैत्रीण होती तिला, ते दाखवीत असे. ती दोघे फार कौतुक करीत त्या घोड्याचे.

मोजेस वारा वर्षाचा होता. तेव्हा एकदां त्याने आपल्या घोड्याला चावकाच्या तालावर

पुढीड कोन्ही पाय उचलून नावायला शिकविले.

घोडे बँडच्या आवाजावर किंवा दुसऱ्या मैत्रीणी वाद्य संगीताच्या आवाजावर तात्कांत शान हलवून आणि पावले टाकून साथ देत असलेले आपण पाहता. घोड्यांच्या नाचा वाचत जमीना कांहीं माहीत नसल्याने ती मोजेसला म्हणाली—“तू मोठा आत्मास म्हणजे ह्या घोड्याला सरकारीत पाठव. म्हणजे तो जगभर हिंडून येईल.”

तो घोडा खरोखरच सर्वजण पाठविण्याच्या लायकीचाच होता. मोजेसने त्याला सरकारीत पाठविले नाही. पण त्याच्याकडून त्याहून जास्त महत्वाचे काम करून घेतले. कांहीं बंदे कोठली. अमेरिकेतील तेरा

राष्ट्रांनी स्वातंत्र्याची घोषणा केली. अर्थातच ब्रिटिशांच्या बरोबर युद्ध सुरू झाले. ह्या

युद्धांत अमेरिकन सैन्याचा सेनापति जॉर्ज वॉशिंग्टन होता. अमीचे बडील सैन्यांत होते. मोजेस सुद्धा मती झाला. थोड्याच दिवसांत तो लेफ्टनंट झाला. स्त्रियांवरोबर अशी लोकरीचे कपडे तयार करून सैनिकांना मदत करीत असे.

मोजेसला सैनिकांना कवायत शिकविण्याचे काम करावे लागे. त्यामुळे थोड्याच नवून इकडे तिकडे मटकावयाला त्याचा फार कमी वेळ मिळत असे.

सन १७७७ साली बंडीच्या सुमारास वॉशिंग्टनच्या सैन्यांत अन्नवस्त्राची फार

तुट भातू लागली. त्यामुळे बरेच सैनिक आजारी पडले. वॉशिंग्टन काळजीत पडला. त्याला मदत करण्यासाठी हार्टफर्डच्या लोकांनी बर्गणी गोळा करण्यासाठी फंड उभा केला. हे सारे धन बाकी फोर्ब नांवाच्या ठिकाणी पोहोचवावयाचे होते. पण ते काम म्हणजे धक दिव्यच होते. मोजेसने स्थायी जबाबदारी आपल्यावर घेतली. पैसे घेऊन तो निघाला. आप्यापुढी तो अमीला भेटायवाला गेला. मोजेसचे ते माहेस पाहून सिला बरें वाटले. तरी मनांत एक शंका होती, तो निविघणें ह्या संकटांतून कसा काय पार पडेल. म्हणाली—“ थोड्याच एवढे सोने वांदी लावून एकटा जात आहेस. सनव वाटेत जुला लाल डगळेवाल्या इंग्रजांनी पाहिले तर?”

“ते संकट तर आहेच. परंतु वेढे पोहोचविणें सुद्धा तितकेंच महाकाय आहे. काही तरी युक्ति करून मार्ग वाढायचाच आहे.” मोजेस म्हणाला.

मोजेसने त्याला कोणी बोलवू नये म्हणून साथ कपडे घातले होते. पण तो पोढा इतका चांगला होता की सहज त्याच्यावर कोणाचीहि नजर पडली असती.

अशी म्हणाली सुद्धा “ लाल डगळेवाल्यांनी पाहिले तर ह्या बोळा जरूर ओढून घेऊन जातील.”

“ त्या साठी जेतोला तयार केले आहे. आत्तेच तसे संकट तर त्याच्यावर गरजेसा.” मोजेस म्हणाला.

अशा तऱ्हेने अमीचा निरोप घेऊन मोजेस निघाला. पाठेत त्याला एक नदी लागली. तिच्या किनाऱ्या किनाऱ्याने जात असता थोड्याच इ त्याचे जग चिखलाचे झाले. नंतर तो पुन्हा सरळ वाटेने जाऊ लागला.

ह्या पवारांत त्याला त्याच्या पक्षातील लोकांच्या कडेन मुकाम करावयाचा होता. त्या लोकांची वाढी मोजेस अवळ होती. सोहम्बन ठिकाणी मुकाम करीत तो चालला होता.

एक दिवस निविघणें पार पडला. दुसऱ्या दिवशी लाल डगळेवाल्यांच्या सैन्याच्या तुकड्या त्याला दोन वेळा दिसल्या. त्यावेळी तो लपून बसला. एका वेळी पुराच्या खोली जाण हुताच्या वेळी राजवाण्या गंजीच्या पाठीमागे. सुदैवाने ह्या दोन्ही वेळा कोणाचीच दृष्टि त्याच्याकडे बळखी नाही.

रात्र होईपर्यंत आपल्या मुकापाच्या ठिकाणी आला. ते एक हॉटेल होते. त्याचे नांव ‘बेल अँड कॅडल’ असे होते. त्याचा मालक स्वातंत्र्यवादी पक्षातील असल्यामुळे मोठ्या धावपगिरीने मोजेसची शोध करण्यांत आली. त्यांनुन विशेष सोब करण्याचे कारण म्हणजे त्याच हॉटेलांत दोन इंग्रज सैनिक अविकारी उतरले होते.

हॉटेलाच्या मालकाने जेतोला सर्व पोड्या-बरोबर अ बांधां वेगळ्याच तऱ्हेच्यात बांधा-च्या पाठीमागे. सुदैवाने ह्या दोन्ही वेळा कोणाचीच दृष्टि त्याच्याकडे बळखी नाही.

चांदोथा

Restore

127

जात कांहीं लप्त नव्हती. तो चटकन कोणाच्या नवरोस पड्डे नये व बदलला काळ नये म्हणून मालकाने त्याची फार काळजी घेतली होती.

सर्व सैनिक अधिकारी व मोजेस जेवायला एकदमच बसले. त्यांनी त्याला पाहिले, पण त्यांना कांही संख्य आला नाही. रानी झोपतांना मोजेस आफला कैच्या उद्यानाली घेऊनच झोपला होता.

चौथ्या दिवशी दुपारी मोजेस न्यूयार्क शहरां येऊन पोहोचला. तेथे एका रस्त्यावृत्त जात असतां एके ठिकाणी तो पुढील रस्ता

विचारण्यासाठी म्हणून थांबला. तेव्हांत समोरच्या घरांतून दोन लाकडगळेवाले बाहेर पडले. त्यापैकी एकाने जेनीचा लगाम धरला आणि म्हणाला—“माझ्या तट्टापेक्षां हे घोडे चांगले आहे.” “माझ्या घोड्यापेक्षां तुझ्या चांगला दिसतो आहे रे!” दुसऱ्याने दुवारा दिला, “आपण ओली सुकी करून टाकू, या घोडा कोणी ध्यावयाचा ते.”

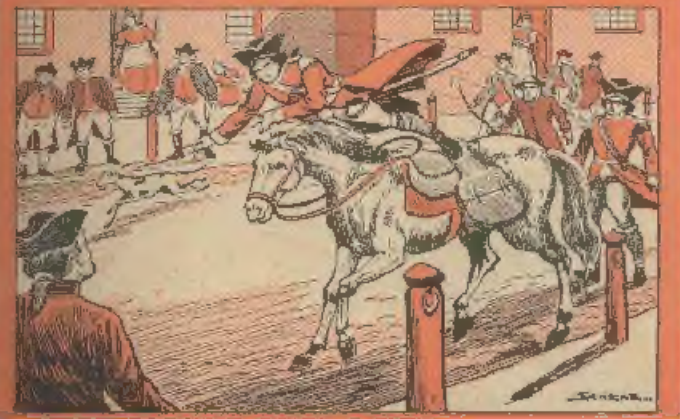
मोजेस मंद स्मित करून म्हणाला—“तुम्ही फेसाल हे घोडे घेऊन! फार वाईट जात आहे.”

“आम्हांला फसवू नकोस. आम्हांला घोड्याची पारख आहे.” एक जण म्हणाला. “हा मध्येच केव्हा तरी विवरतो, त्या वेळी तो मला सुद्धा पाहून हाकतो. तुम्ही सरकारी नोकर!” मोजेसने अगदी सावेसुद्धे उत्तर दिले.

“जगाच रग्पा सारं नकोस. उतर पोल्यावला अगोदर.” एका सैनिकाने एकदम म्हटले.

मोजेस निरुधाय म्हणून उतरला. सारे सामान काढून घेतले आणि जेनीला कांही तरी खूप केले. शिपाई घोड्यावर

बसला व त्याचा लगाम ओढला. त्या बरोबर दोन दोन भरबांव सुटला तो घोड्याच बाही आणि पुढे जाऊन एके ठिकाणी एकदम थांबला त्यामुळे शिपाई जमिनीवर पडला. मोबती गर्जना झाली. तेव्हांत तेथे त्या शिपायाचा साथीदार आला. त्याने देखील घोड्याला वाहण्यासाठी त्याच्यावर हांग डाकून हांच मारली. घोड्याने त्याला एक गटारच दाखविले. त्याला मोजेसचा खूप राग आला. म्हणाला—“कशांत टेंव, पुन्हा वर का घोडा घेऊन आमच्या नजरेस पडलास तर तुझी चामडीच कोळवीन.”

संकट तर टटलें होतें. मोजेसनने आपल्या घोद्याचा लगाम हाती धरला. कोणी पाठलाग करीत नाही असा विश्वास बाटल्याकड मग तो घोड्यावर बसला. गाडीतून वळणें घेत घेत तो शहराच्या बाहेरील रस्त्यास लागला. तो दुसरे दिवशीं दुपारी सैनिकी शिबिरांत जाऊन पोहोचला.

बॉशिंगटन आपल्या सैन्याला धीर देऊन वळे तरी त्यांचे समाधान करीत होता. परंतु आंतून त्याला खर्चाची काळजीच लागून राहिलेली होती. मोजेसनने त्याच्याकडे ऐसे पोंचते करून त्याला नमस्कार केला व उरझ्या पावलीं परत फिरण्याच्या विचारांत होता. तोच बॉशिंगटनने त्याला बांबावयास सांगितले. त्याची चौकशी केली. सर्व सैनिकांसमोर त्याचे कौतुक केले आणि वक्षीसहि दिले.

जनतेनें जशा तऱ्हेनें पैसे देऊन त्या चढवळीमागे आपले पाठवळ व्यक्त केले. या गोष्टीचा बॉशिंगटनला आनंद झाला. लोकांच्या धाड्यानें सैनिकांत नवा उत्साह आला. मोजेसननें सुद्धां स्वतःच्या मित्रविल्या-शिवाय पत्रावयाचे नाही असा निर्धार केला. कांही दिवसांनां हें स्वातंत्र्य युद्ध संपलें बॉशिंगटनचा विजय झाला. सर्व सैनिक आपापला घरी परतले. मोजेसला व त्याच्या बोळाला सुद्धां बॉशिंगटननें त्यांच्या उत्तम कामगिरी बद्दल इनाम पाठविले.

पुढे इ.स. १७७९ मध्ये मोजेस व अर्दी बांचे लढ झाले. त्यांचा संसार फार गुस्वाचा झाला. त्यांना बारा मुलें झाली. मोजेसच्या ह्या कामगिरीची आठवण न्हाणून पैसे घेऊन मोजेसच्या भेराच्या त्यानें अगदीं जपून ठेविल्या होत्या. आज देखील त्याच्या वंशजांच्याकडे त्या फार काळजीपूर्वक ठेविलेल्या आहेत.

फोटो जोडनांवें चढाओढ

डिसेंबर १९६०

::

वकिस् १० रुपये

कृपा करून जोडनांवें पोस्ट-कार्डावरच पाठवावीत.

बरीच फोटोची खोळस करून देणारी जोड-नांवें दोन ते चार शब्दांत किंवा त्यातून मोठी वण पत्रसंवाची घोडेकार सामग्री व्हाविणारी असतील आणि ती जोडनांवें पोस्ट-कार्डावर स्वतःचे नांव व संपूर्ण पत्तासह व आपटोचर

१९६० पूर्वी चालील पत्रावर पाठवावीत. पोस्ट-कार्डावरील शालेयी जोडनांवें स्वाकार-पत्रांत येवत नाहीत.

चांदोचा फोटो जोडनांवें चढाओढ, चंद्रामामा प्रकाशन, मद्रास-२६.

आस्टोवर महिन्याचा निकाल

या महिन्यासाठी खालील जोडनांवें सर्वोत्तम ठरली आहेत. या महिन्याचा अंक प्रसिद्ध झाल्या वकिस् १० रुपये वनिजडिपनें प्रकाशनें नांवी रवाना करण्यांत येईल.

बहिष् फोटो : दिवसें लसें नसतें !

दुसरा फोटो : म्हणूनच जग फसतें !!

प्रेमक : श्री. कार. डी. रणपिसे

८/७ एच १६-५ ऑडिजन्स कॅव्हरी रुग्णालय, पो. अंबलगाव, जि. जाला

